

*Meer dan
Een Zweem van Mysterie*

Harrie Buiting

De schrijver, Harrie Buiting, is afgestudeerd in natuurkunde en studeerde aan het einde van zijn loopbaan een aantal jaren theologie.

Door de jaren heen bewandelde hij allerlei zijpaadjes naar natuurfilosofie, religie en levensbeschouwingen, op de achtergrond vergezeld door de schemerig aanwezige wezensvraag die mens en materie omringt.

Het werd een zoektocht naar het wezen van de mens die bewust is van zichzelf binnen zijn materieel bestaan.

Uiteindelijk bleek de zoektocht een pad naar een afgrond zonder toegang, zonder bodem, zonder einder, ... maar met een onbestemd uitzicht op een onbestemd Mysterie.

Op de rand van het ravijn is dit Mysterie te bevroeden.

Dit essay beschrijft het pad naar de rand van het ravijn.

De titel van dit essay is ontstaan tijdens een heel werelds gebeuren dat gewoonlijk niet met wezensvragen geassocieerd wordt. Klaarblijkelijk kan ook in heel prozaïsche aangelegenheden een zweem van Mysterie merkbaar zijn.

Op de achterflap is deze ontstaansgeschiedenis beschreven.

*Death is a dialogue between
The spirit and the dust.
"Dissolve," says Death. The Spirit, "Sir,
I have another trust."*

*Death doubts it, argues from the ground.
The Spirit turns away,
Just laying off, for evidence,
An overcoat of clay.*

Emily Dickinson

Het Thema

Wat behelst het leven, wat houdt het in. Wat betekent het eigenlijk? Is dit alles wat er is? Vrijwel iedereen stelt zichzelf weleens die vraag.

Het gangbare 'wetenschappelijke' antwoord op deze wezensvraag is heel erg eenvoudig; Nou, eigenlijk houdt het leven helemaal niets in. Dit hele leven, alles wat we om ons heen zien en ervaren, is gewoon zo door toeval uit zoiets als niets ontstaan. Uiteindelijk is er helemaal geen betekenis. Alles is een opeenhoping van toevalligheden.

Deze grondhouding is diep verweven in de vezels van de huidige (westerse) mens en maatschappij.

Maar ook is er een mysterieus zijnsbesef: het weten dat je er bent. Dit is een besef dat zich onttrekt aan rationele verklaringen. Het is van een heel eigen aard en is de basis van het bewuste menselijk zijn. Het is wat een mens tot mens maakt.

Dit essay geeft een stem aan dit mysterie door te benadrukken dat het zijnsbesef niet door mensen te vatten is. Bewust inzichtelijk menselijk handelen is materie-overstijgend en verraadt een transcendente geestelijke component door de bijzondere resultaten van dat handelen in de wereld om ons heen.

Bovenstaande conclusie is in tegenspraak met algemeen geaccepteerde overtuigingen. Zo wordt gewoonlijk verondersteld dat al het menselijk handelen natuurwetenschappelijk /evolutionair verklaarbaar is. Dit essay argumenteert dat deze stellingname verre van aangetoond is.

Het is een aanname, eerder een dogma, dat natuurlijke selectie voldoende verklarend is.

Het Mysterie zelf laat zich inmiddels onverstoort ervaren. Steeds weer.

Dit essay is in het Engels en Nederlands beschikbaar. Beide versies kunnen worden gedownload via www.harriebuiting.nl en zijn ook in boekvorm verkrijgbaar.

Theme

What does life entail, what does it mean? What is the meaning of it? Is this all there is? Almost everyone asks oneself that question sometimes.

The common 'scientific' answer to this quintessential question is very simple; Well, actually, life doesn't mean anything at all. This whole life, everything we see and experience around us, just came about by chance from something like nothingness. In the end, there is no meaning at all. Everything is an accumulation of coincidences.

This basic attitude is deeply interwoven in the fibers of today's (Western) man and society.

But there is also a mysterious sense of being: knowing that you exist. This is a realization that evades rational explanations. It has a nature of its own and is the basis of conscious human being-there. It's what makes a human an actual human.

This essay gives voice to this mystery by emphasizing that the sense of being cannot be grasped by humans. Conscious insightful human action transcends matter and betrays a transcendent spiritual component through the wondrous results of that action in the world around us.

The above conclusion contradicts generally accepted beliefs. For example, it is usually assumed that all human action is scientifically /evolutionarily explainable. This essay argues that this position is far from demonstrated. It is an assumption, rather a dogma, that natural selection is sufficiently explanatory.

The Mystery itself meanwhile lets experience itself unperturbed. Time and again.

This essay is available in English and Dutch. Both versions can be downloaded via www.harriebuiting.nl and are also available in book form.

Inhoud

- I. Proloog: Naar de Bron van menselijk geest 1**
- II. Introductie 2**
- III. De mens die Ziet 3**
- IV. Het menselijk handelen 7**
- V. Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen 9**
- VI. De Mens in Ogenchouw: De menselijke Geest 13**
- VII. Geest, Materie en Computer 17**
- VIII. Geest en Wetenschap 21**
- IX. De Mens in Ogenchouw: Bron 33**
- X. Conclusie en Discussie 37**
- XI. Epiloog: De Bron van menselijke geest 41**
- Appendix I: Meta-beweging in het denken - Wiskunde 43**
- Appendix II: Naturalisme versus Transcendentie 47**
- Definities 55**
- Referenties 56**

I. Proloog: Naar de Bron van menselijk geest

Het meest fundamentele en het meest ongrijpbare aspect van het bestaan is het weten van het zijn van het bestaan. Het mysterie van het zijn van het er-zijn. Het mysterie van de Bron van het er-zijn. Dat mysterie is onbegrijpelijk. Tegelijkertijd is het ook het meest gewone en het meest eigene aan mensen. Het is de oorzaak van dagelijks menselijk gedrag dat even vanzelfsprekend als wonderbaarlijk is.

Dit essay is een ode aan dat mysterie. Het geeft het mysterie de ruimte die het toekomt.

Hoewel de terminologie misschien anders doet vermoeden (Bron, geest, overstijgen, er-zijn), is dit geen theologisch traktaat. En het is ook niet in de eerste plaats een filosofische uiteenzetting. De natuurwetenschappen zijn leidend. De gedachtenlijn is gebaseerd op observaties van cascades van gebeurtenissen, van scenario's, die eigen zijn aan menselijk gedrag. Dit gedrag is niet volledig natuurwetenschappelijk verklaarbaar. De reikwijdte van de natuurwetenschappen is begrensd. Wanneer grenzen in zicht komen, of overschreden worden, past de terminologie zich aan.

De gedachtegang is in grote lijnen hieronder weergegeven.

*Waarnemen is Meta-Beweging is
overstijgend Zien, is het andere en het zelf
Is Inzicht en Er-Zijn*

*Waarnemen en Vooruitzien
Beslissen en Uitvoeren
Is gerichte sturing van Materie*

*Gerichte sturing van Materie
Materie die boven zichzelf uitstijgt : Is als de Baron von Münchhausen : Is niet
Er is handelende geest, Kenbaar in Er-zijn
Geest gaat vooraf, geest leidt materie*

*Geest heeft een oorzaak
Geen particuliere oorzaak
Eén oorzaak*

Bron
Bron van menselijke geest

In bovenstaande gecondenseerde gedachtegang, is buiten natuurlijke invloed begrepen in de frase 'gerichte sturing van materie'. Natuurkundige wetmatigheid is niet in staat gevolgen van menselijk Inzicht, inzicht door het kennen van Er-zijn, te verklaren. Er is naast natuurkundige wetmatigheid een andere invloed. Deze andere invloed wordt aangeduid met 'handelende geest' en is momentaan, ieder moment, potentieel aanwezig in het Er-zijn.

Alle menselijk Er-zijn vindt z'n oorsprong in een Bron. Eén Bron. Bron van menselijke geest.

II. Introductie

Ofschoon het er-zijn mysterie voor iedereen altijd aanwezig is, wordt het in het dagelijks leven gewoonlijk niet als mysterie gezien. Soms is er zelfs sprake van regelrechte ontkenning: er is helemaal geen mysterie. Misschien wordt dit soms zo ervaren omdat het er-zijn er simpelweg altijd is, gratis en voor niks, normaal, gewoon, moeiteloos en als vanzelf, het is er eenvoudig.

Het doel van dit essay is het mysterie als mysterie te ontsluiten. Het mysterie wordt niet opgelost, maar de onontkoombaarheid ervan wordt voor het voetlicht gebracht.

Door het ervaren, het weten, van het er-zijn, beschikken mensen over bijzondere gaven.

1. Mensen kunnen een situatie overzien, waardoor inzicht in zo'n situatie ontstaat. En daaruit voortvloeiend,
2. Is het mogelijk toekomstscenario's te overwegen, en uit mogelijke scenario's een keuze te maken, en
3. Deze keuze vervolgens verwerkelijken.

Inzicht en er-zijn zijn voor deze vermogens noodzakelijk. In de secties V "Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen" en VI "De Mens in Ogenchouw: De menselijke Geest" worden deze eigenschappen in een breder kader geplaatst, waarbij het menselijk waarnemen centraal staat. Deze twee secties zijn filosofisch van karakter.

Het gegeven dat empirisch natuurwetenschappelijk vastgestelde wetmatigheid onvoldoende verklarend blijkt te zijn en dat de werkzaamheid van 'geest' aantoonbaar is, heeft gevolgen voor de visie op mens en wereld in hun onderlinge samenhang. De secties VII "Geest, Materie en Computer" en VIII "Geest en Wetenschap" hebben dit tot onderwerp. Deze twee secties hebben een meer natuurwetenschappelijke insteek.

Niets ontstaan uit Niets: Er-zijn heeft een Bron. In sectie IX "De Mens in Ogenchouw: Bron" komt de oorsprong van er-zijn aan de orde. Er wordt beargumenteerd dat alle er-zijn z'n oorsprong vindt in één Bron: Bron van menselijke geest.

De mens is in wezen Geest. In X de "Conclusie en Discussie" sectie is deze bevinding het uitgangspunt voor een overzicht van mogelijke antwoorden op de vraag naar het wezen van de mens:

Wat is de mens?

In de eerstvolgende sectie III getiteld "De mens die Ziet" wordt aan de hand van vier mens-specifieke scenario's het heel bijzondere karakter van menselijk handelen belicht. Scenario's die voor mensen zo vanzelfsprekend lijken, blijken vanuit een louter fysisch-materieel standpunt gezien helemaal niet zo evident.

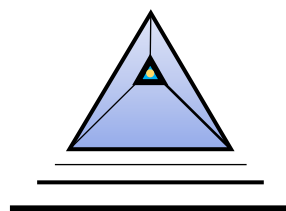
III. De mens die Ziet

Een ontmoeting: Een onmogelijke toekomstvoorspelling 4

Een sprookje: Een onmogelijke reis 5

Een uitvinding: Een heel nieuwe betekenis 5

Van zonnwijzer naar klokje: Inzicht, Vooruitzien en Uitvoeren 6

Een ontmoeting: Een onmogelijke toekomstvoorspelling

Neem het dagelijkse voorval dat twee mensen elkaar tegenkomen. Ze hebben elkaar al enige tijd niet meer gezien en gesproken en maken een afspraak om over een week op een specifieke plek, bv. een restaurant ergens in een stad, uit eten te gaan. Dit lijkt zo eenvoudig, een dagelijkse gebeurtenis. Maar dit is eigenlijk heel vreemd.

Niemand kan de toekomst voorspellen. Er is geen enkele computer die kan voorspellen hoe over een week de wereld eruit zal zien en het is geen vreemde gedachte te veronderstellen dat zo'n computer er ook nooit zal komen. De wereld verloopt misschien onontkoombaar deterministisch in een zekere richting of misschien is er ook toeval in het spel, in beide gevallen is een voorspelling voor over een week na nu volstrekt onmogelijk. Laat staan wanneer wordt besloten pas over 2 maanden samen uit eten te gaan.

Niettemin weten de twee personen met grote mate van waarschijnlijkheid dat ze op de afgesproken datum op het afgesproken tijdstip allebei op een specifieke plek zullen zijn. Hoe kan dat?

Hoe is het mogelijk dat blijktbaar, ondanks de enorme complexiteit van de wereld, zo'n voorspelling toch gedaan kan worden? De computer zegt het is onvoorspelbaar. Die twee mensen zeggen: welnee, we weten wel zeker dat we dan daar zullen zijn.

Een voor de hand liggende reactie zal zijn; Maar dat hebben ze toch zo afgesproken? Absoluut. Maar juist in dat afspreken, de mogelijkheid dat af te spreken, daarin zit hem juist de clou. Hoe is het mogelijk zoiets af te spreken en daarbij een datum te prikken die een eind in de toekomst ligt en er dan ook nog voor te zorgen dat de afspraak wordt nagekomen. En dat allemaal terwijl er vanuit een ruimer 'werelds' standpunt niets is dat erop wijst dat zo'n samenzijn er ook werkelijk komt. En zoiets is vanuit dat 'wereldse' standpunt ook helemaal niet te berekenen. Dat de afspraak daadwerkelijk kan worden gerealiseerd is bepaald niet vanzelfsprekend. Vooralsnog speelt alles zich alleen maar af in de hoofden van die twee mensen.

De afspraak is in feite een toekomstvoorspelling. Dat is de sleutel dat er hier in feite iets heel bijzonders aan de hand is. Er is een toekomstvoorspelling en die toekomstvoorspelling kan alleen maar worden waargemaakt door materie gericht te beïnvloeden¹.

Mensen maken 'routinematig' bij voortduring plannen voor de toekomst. Dit varieert van het bepalen van tijdstip en dag van boodschappen doen tot het uitvoeren van ingewikkelde taken waarbij complexe handelingen, zoals het invoeren van computer instructies vereist is. En al deze toekomstplannen hebben een grote mate van waarschijnlijkheid dat ze daadwerkelijk uitkomen. Het mysterieuze is dat bij voortduring welbewust in het brein materie wordt klaargezet om voorspellingen te realiseren, voorspellingen waar kort daarvoor nog geen enkele aanwijzing voor was.

In Appendix II wordt het raadselachtige van de ontmoeting meer in detail bekeken.

---

¹ In Ref [19] p. 7 maakt 't Hooft de volgende opmerking: "It is easy to argue that, even the best conceivable computer, cannot compute ahead of time what Mr. Conway will do, simply because Nature does her own calculations much faster than any man-made construction, made out of parts existing in Nature, can ever do. There is no need to demand for more free will than that."

Maar, Mr. Conway zelf doet bij voortduring voorspellingen over z'n toekomst. En zulke voorspellingen komen gewoonlijk allemaal uit. Soms zijn het complexe afspraken waarbij vele anderen betrokken zijn. Ook zulke voorspellingen komen gewoonlijk allemaal uit.

Een sprookje: Een onmogelijke reis

Er was eens een planeet met een dampkring van ongeveer 100 km. Om de planeet cirkelde op zo'n 300.000 km afstand een enkele maan. De oppervlakte van de planeet bestond vooral uit water en rotsachtig gesteente dat hier en daar tot zandige grond verweerd was. De maan bestond enkel uit rotsachtig gesteente en had geen dampkring.

Op zekere dag steeg vanuit de planeet een steen omhoog en maakte een ruim 300.000 km lange reis door de ruimte waarna de steen voorzichtig manoeuvrerend ongedeed op de maan landde. Na een verblijf van een aantal dagen op de maan steeg de steen als vanzelf vanuit de maan omhoog en landde, na weer een reis van ruim 300.000 km door de ruimte, ongedeed op de planeet zonder door de dampkring verschroeid en uiteengereten te zijn.

Het is een waarachtig sprookje. In werkelijkheid kan zo iets natuurlijk nooit gebeurd zijn. Er is geen enkel natuurlijk fysisch proces denkbaar dat zo'n gedrag kan verklaren of veroorzaken. En toch is het gebeurd. En niet maar een enkele keer, maar zelfs meerdere keren achter elkaar. Het sprookje is werkelijkheid geworden.

De steen waarvan hier sprake is, is het materiële gedeelte van een ruimtecapsule, met inbegrip van de astronauten, die de retourreis naar de maan ongeschonden volbracht heeft. Vanuit een louter materieel standpunt gezien, vanuit een zekere distantie, speelt zich hier een bijzonder onwaarschijnlijke opeenvolging van gebeurtenissen af. Vanuit de distantie gezien grenst de waarschijnlijkheid aan nul.

Wanneer fysisch-materiële wetmatigheid als enig sturend wordt gezien, is het beschreven proces simpelweg ondenkbaar. De fysische wetmatigheid is op een of andere manier doorbroken. Er moet door heel specifieke sturing een cascade van schier onmogelijke gebeurtenissen hebben plaatsgevonden. Hoe is dat mogelijk?

Een maanreis lijkt een extreem voorbeeld. Maar dat is het niet. Precies dezelfde redenering kan worden opgehangen voor heel breekbaar materiaal, een uiterst teer dun porseleinen kopje bij voorbeeld, dat ongedeed van de ene plaats naar de andere wordt verplaatst. En dat hoeft niet meer dan een meter verplaatsing te zijn. Of nog minder. Elke verplaatsing van zo'n kwetsbaar voorwerp is op de keeper beschouwd, als het wordt beschouwd vanuit een natuurlijk materialistisch standpunt, eigenlijk bijzonder raadselachtig.

Een uitvinding: Een heel nieuwe betekenis

Ooit heeft misschien, ergens, een staak in de grond gestaan. Het is iemand opgevallen dat die staak een schaduw wierp en dat die schaduw aangaf hoever de dag al gevorderd was. Aan de staak met schaduw werd de betekenis van dag aanduiding toegekend en kon zo gaandeweg uitgroeien tot een precieze zonnwijzer. Aan de staak en z'n schaduw is dus in de loop der tijd extra betekenis toegekend.

Het toekennen van tijdsaanduiding als extra betekenis aan de staak en z'n schaduw kon natuurlijk gebeuren omdat de staak steeds als deel van z'n omgeving werd waargenomen, en daardoor met het nieuwe aspect van schaduw als tijdsaanduiding, hee het is nu later in de dag, in verband kon worden gebracht.

Dit klinkt weer als een vanzelfsprekendheid, zo moeilijk is het niet om uit de richting van een schaduw een goede schatting van het tijdstip van de dag te maken. Maar zou een computer zo iets helemaal zelf kunnen, zonder dat al van tevoren code is klaargezet die op een geschikt moment wordt uitgevoerd om zo'n conclusie mogelijk te maken? Een computer zal alleen iets toevoegen als dat al op een of andere manier deel uitmaakt van z'n voorgeprogrammeerde mogelijkheden. Zelfstandig een heel nieuwe betekenis toevoegen, een betekenis die niets te maken heeft met betekenissen die al op een of andere manier zijn in-geprogrammeerd, is voor een computer een onmogelijkheid.

Maar voor mensen is het een vanzelfsprekendheid.

Van zonnewijzer naar klokje: Inzicht, Vooruitzien en Uitvoeren

In deze subsectie wordt een retorische vraag gesteld. In die vraag wordt de term ‘materieel gebeuren’ gebezigd, of ‘materieel proces’ of ‘natuur-alleen’. Hiermee wordt een (natuur)verschijnsel bedoeld dat louter en alleen onderhevig is aan natuurwetenschappelijke wetmatigheid.

De retorische vraag:

Is de natuur, natuur in de zin van een louter materieel gebeuren, in staat om zelfstandig de ingrediënten bij elkaar te zoeken, ingrediënten die elk hun eigen betekenis hebben, met de bedoeling die samen te voegen om een echt nieuwe andere functionaliteit, een heel andere betekenis, te creëren, zónder dat een procedé om dat te bereiken al van tevoren is opgetuigd? Dit is een onmogelijkheid zelfs wanneer de ingrediënten al deel uitmaken van zo’n materieel gebeuren.

Dit klinkt misschien wat cryptisch en raadselachtig. Een voorbeeld: Kan een materieel proces dat een beschrijving bevat van een harmonische slinger, een wijzerplaat, een veer, een grote wijzer en een kleine wijzer, een tandwieltje en al wat nodig is om een klokje te maken een blauwdruk van zo’n klokje fabriceren?

Dit is zonder enige vorm van overdrijving totaal ondenkbaar.

Zo’n materieel proces zal zoiets niet kunnen omdat zo’n proces de nodige onderdelen niet in hun betekenis gevende omgeving kent en daardoor niet het inzicht kan verwerven die onderdelen op de juiste manier samen te voegen.

Om een klokje te maken is menselijk inzicht onontbeerlijk. Geen enkel materieel proces heeft van zichzelf het inzicht een klokje te bedenken. Geen enkel materieel proces neemt uit zichzelf daartoe het initiatief.

Maar evolutie dan?

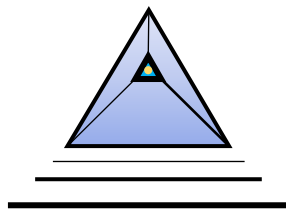
Het evolutionaire proces is een ander verhaal. Tijdens de evolutie komen de ‘onderdelen’ gedurende een heel langdurig proces gezamenlijk organisch tot stand. Er wordt dan niet iets nieuws gemaakt uit bestaande onderdelen, laat staan dat sommige onderdelen speciaal worden gefabriceerd voor het beoogde doel. Een doel dat er bij het darwinistisch-evolutionaire proces trouwens sowieso niet is. Evolutie wordt er blind verondersteld.

Bij het darwinistisch evolutionaire proces zijn overigens wel vragen te stellen. In sectie VIII “Geest en Wetenschap” wordt hier verder op ingegaan.

Een Terzijde:

Dit scenario laat zien dat darwinistische evolutie geen artificieel levenloos horloge kan fabriceren. Ook een ‘blinde’ horlogemaker, dat wil zeggen een horlogemaker die niet in staat is tot inzichtelijk Zien-Vooruitzien-Beslissen-Uitvoeren, zal geen horloge kunnen fabriceren. Een blinde horlogemaker bestaat niet. En dit resultaat is met strikt empirische, logische, argumentatie verkregen. Zie ook de sectie hierna: “Het menselijk handelen”.

IV. Het menselijk handelen

Het menselijk handelen

De prangende vraag is nu waarom de vier geschetste situaties, (1) een ontmoeting, (2) een sprookje, (3) een uitvinding en (4) van zonnwijzer naar klokje, zo totaal onbegrijpelijk zijn wanneer ze worden bekeken vanuit een natuur-alleen standpunt, maar tegelijkertijd zo vanzelfsprekend, of in ieder geval mogelijk zijn gebleken voor mensen?

Een louter materiële beschrijving zal het antwoord niet geven. Zo'n beschrijving wordt bepaald door fysische wetmatigheid en deze wetmatigheid sluit de verschijnselen die zijn beschreven niet uit, anders hadden ze helemaal niet kunnen plaatsvinden, maar maakt ze, juist door die wetmatigheid, wel uitermate onwaarschijnlijk. Zo onwaarschijnlijk, dat er wel wat anders aan de hand móet zijn.

Materie wordt hier gezien als datgene wat kan worden beschreven door natuurkundige formules waardoor het gedrag, in ieder geval in principe, berekenbaar is. Het menselijk brein wordt verondersteld het menselijk gedrag te bepalen. Het blijkt dat het meest wezenlijke van het menselijke brein niet van dergelijke materiële aard is.

Om mens-specifieke scenario's zoals beschreven in de vorige sectie te kunnen verwezenlijken, is behalve materie iets extra's nodig. Die extra's zijn niet van fysieke aard. Het zijn geen objecten. Je kunt ze niet vasthouden. Het zijn 'geestelijke' extra's die:

1. Inzicht in de betekenis, in het functioneren van objecten verschaffen,
2. Het mogelijk maken door vooruit te kijken (nieuwe) betekenissen en toepassingen te zien, en
3. Zulke toepassingen kunnen verwerkelijken door op een of andere manier de bewegingen van materie naar de hand te zetten.

Deze extra's verlenen een vanzelfsprekendheid die er vanuit louter materieel standpunt gezien absoluut niet is. En deze extra's zijn niet alleen voorbehouden aan min of meer bijzondere situaties zoals een maanreis. Deze extra's zijn de grond van alle bewust menselijk handelen, variërend van de prehistorische jager die zorgvuldig inzichtelijk een speer prepareert voor de komende jacht tot de huidige mens die kleding bij elkaar zoekt voor een op handen zijnde gebeurtenis.

Menselijk handelen kan worden gezien als een voortdurende opeenvolging van (1) inzichtelijk zien en vooruitzien, (2) het maken van een afgewogen beslissing en (3) het gericht ten uitvoer brengen van zo'n beslissing.

Deze drie activiteiten zijn alleen mensen eigen. Alleen mensen beschikken over het immateriële 'geestelijke' extra dat nodig is om de materiële werkelijkheid te laten meebewegen zodanig dat de drie activiteiten werkelijkheid worden.

Dit klinkt als een cirkelredenering: Het is alleen aan mensen voorbehouden omdat alleen mensen dat kunnen. Dat het geen cirkelredenering is volgt uit de vier mens specifieke scenario's die in de vorige sectie beschreven zijn.

Het immateriële 'geestelijke extra' dat mensen eigen is kan redelijkerwijze niet worden ontkend.

Dat immateriële 'geestelijke extra' kan niet naturalistisch begrepen worden

Dat immateriële 'geestelijke extra' is het mysterie.

Hierna worden deze bevindingen vanuit steeds wisselend perspectief belicht en uitgediept. Dit leidt uiteindelijk tot de 'ontdekking' van een op zichzelf onkenbare Bron van menselijk zijn.

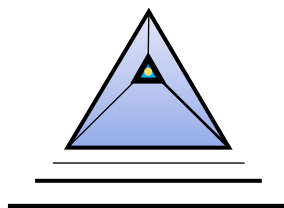
V. Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen

Meta-beweging: Overstijgen en Scheiden 10

Meta-beweging en Betekenis 10

Meta-beweging en Bewustzijn 11

Meta-beweging en Denken 11

Een begin van inzicht in het 'geestelijke extra' van mensen kan worden verkregen door na te gaan hoe mensen waarnemen. Waarnemen is hier in brede zin bedoeld. Het is het totaal aan indrukken opdoen via de zintuigen.

Het menselijk waarnemen is een overstijgend 'zien' en is verbonden met het toekennen van betekenis en met het scheiden van het andere van zichzelf. De scheiding van het andere van zichzelf die in het overstijgen is bevat, is onlosmakend verbonden met het ervaren van het er-zijn besef. De activiteiten (1) overstijgend 'zien', (2) toekennen van betekenis en (3) het scheiden van het zelf en het andere zijn verschillende facetten van een onderliggend specifiek menselijk eigenschap. Die specifiek menselijke kwaliteit is het onderwerp van de volgende subsectie. Wat is er zo bijzondere aan de menselijke waarneming zodat het 'geestelijke extra' gestalte krijgt?

Meta-beweging: Overstijgen en Scheiden

Wanneer een ding, een voorwerp, wordt waargenomen, dan wordt veel van wat met dat voorwerp in verband kan worden gebracht, ook waargenomen. Als iemand wordt herkend, dan weet je bij voorbeeld meteen waar je die persoon van kent, de naam, de geboorteplaats, de opleiding, je weet allerlei bijzonderheden. Je plaatst de persoon in een bepaalde context. En die context is gevuld met allerlei objecten, feiten en gebeurtenissen. En al die entiteiten zijn niet alleen met de persoon verbonden, maar zijn ook onderling weer verbonden en zijn ook aan jou, de waarnemer, bekend. Behalve het object-van-waarneming wordt tegelijkertijd ook het geheel van wat met dat object samenhangt waargenomen.

Dat hele complex van object-van-waarneming met al z'n verbanden geeft betekenis aan dat object.

Door een persoon, of een willekeurig ander object, in z'n betekenis gevende context te zien creëer je nabijheid, maar tegelijkertijd schep je ook afstand. Een object zien in de bredere context betekent ook dat dat object ergens anders is dan waar jij nu bent. Het is buiten jou. De afstand die je schept houdt in dat overzicht wordt verkregen. Overzicht over de specifieke omgeving, overzicht over de context die eigen is aan het object. Je stijgt als het ware een stukje boven het enkel en alleen maar waarnemen van object en context uit. Je gaat meta, beweegt omhoog naar een overkoepelende context. Zien is altijd overzien. Er is de meta-beweging².

En als je op die overstijgende manier waarneemt, dan ben je, omdat je afstand schept, ook jezelf gewaar als gescheiden van het andere. Je maakt je los van de omgeving. Het andere, of de ander, waarnemen betekent tegelijkertijd besef hebben van jezelf. De ander, het andere is er, en jij bent er ook, apart, gescheiden van de rest.

Er is in de waarneming een ervaren van een persoonlijk, eigen, er-zijn.

Meta-beweging en Betekenis

Door een waargenomen 'object' buiten jezelf te weten en in z'n context te overzien, wordt het meer dan enkel 'dat object'. Het is een samenspel van object met z'n verbanden en dat samenspel wordt overstegen, het wordt van 'boven af' gezien. De waarnemer verlegt het onderwerp van waarneming naar een overkoepelende 'meta' context.

De waarnemer beweegt 'omhoog'. Er is de meta-beweging.

Door deze meta-beweging kunnen verborgen verbanden zichtbaar worden en kan extra betekenis worden toegekend.

Om de veelheid van betekenissen 'onder controle te houden' om ze behapbaar te maken, is een deel van de betekenis-toekenning ook een vorm van 'categorisatie'. Het voorwerp wordt als het ware gerubriceerd. Het is een stoel, het is een huis, een dier, een konijn of een vis. Dit is een vorm van abstractie die verbonden is aan de manier waarop mensen betekenis toekennen. Een getal

---

² De beschrijving van de meta-beweging in relatie tot het er-zijn is mede gebaseerd op een analyse van Karl Rahner (Ref [15], Chapter I).

toekennen aan een waarneming, er zijn vijf honden, er zijn vijf vissen, is deel van dat abstraherend vermogen.

Door betekenis te ontwaren, te ontwarren, te vatten, te begrijpen, te zien wordt betekenis losgemaakt van de verschijnselen waar zo'n betekenis in eerste instantie deel van uit maakt. De betekenis krijgt het karakter van een concept. Het is van zichzelf en is daardoor toepasbaar op nieuwe onverwachte, onverdachte combinaties van verschijnselen. En aan zulke toepassingen is geen grens te stellen. Concepten kunnen onbegrensd en vrij worden toegepast. De mens is in die zin onbegrensd en vrij. Het is deze onbegrensde vrijheid waarvan gebruik wordt gemaakt in het bijzonder in de voorbeelden 2 t/m 4 in sectie III "De mens die Ziet".

De betekenis toekenning is er altijd en is flexibel. De betekenis ligt niet vast, maar verandert al naar gelang de context verandert. En omdat je ook jezelf in de waarneming gewaarwordt, jezelf met al je eigenheden, is er eigen inbreng. Er is wisselwerking. De betekenis is altijd in beweging. En vaak groeit de betekenis door combinatie en integratie van nieuwe indrukken en gebeurtenissen. Het is een groeiend, creërend proces. Het is een voortdurend proces van betekenis toekennen. Steeds weer, bij elke waarneming in elke situatie. Het is er altijd. Menselijke waarneming kan niet zonder. Een mens maakt bij elke waarneming de meta-beweging. Altijd. De mens wil extra context zien. De mens zoekt altijd context. De mens zoekt altijd betekenis.

De meta-beweging is geen proces dat tijd nodig heeft. Je ziet bv. niet eerst het andere en daarna de context, dan de betekenis en dan jezelf. In de ene meta-beweging vindt alles tegelijkertijd plaats. Er is in de meta-beweging geen volgorde van gebeurtenissen. De meta-beweging is de eerste gewaarwording. Het is een uniek menselijke eigenschap. Die eerste gewaarwording kan vervolgens bewust denkend worden uitgewerkt en dienovereenkomstig worden aangewend.

Meta-beweging en Bewustzijn

Het er-zijn is inherent aan de meta-beweging. Dit weten van het eigen bestaan krijgt vorm in het dagelijkse bewustzijn. Een besef van er zijn dat er altijd is. Als iemand bij bewustzijn is, dan heeft die persoon weet van zichzelf en zijn/haar omgeving. Door het bewustzijn kan bewust aandacht worden besteed.

In het voorgaande is waarnemen bewust waarnemen. Er is ook een vorm van waarnemen die onbewust blijft. Een waarneming blijft onbewust wanneer er bij voorbeeld een oneffenheid in het trottoir zit waar je, als er niet te veel afleiding is, als vanzelf overheen stapt. Of wanneer je een takje dat in je gezicht waait wegwuift.

In dit essay is de meta-beweging geassocieerd met bewuste waarneming van objecten. Daardoor komen hier vooral het beseffende, het inzicht gevende, het betekenis gevende en het vooruitziende karakter van bewustzijn aan bod. Het menselijke bewustzijn houdt veel meer in. Bewustzijn is ook het oordelende en het duidende. Bewustzijn heeft te maken met goed en kwaad, met mooi en lelijk. Bewustzijn maakt kunst mogelijk. Zonder bewustzijn is er geen goed en kwaad, geen mooi of lelijk en is er geen kunst. Zonder bewustzijn is er geen liefde die alle materiële overlevingsdrift overstijgt.

De menselijke geest is onmeetbaar rijker aan inhoud en kracht dan enkel de wat schrale karakteristieken die in dit essay aan bewustzijn worden toegekend. Maar ook die karige karakteristieken alleen zijn voldoende om het mysterie karakter van het immateriële bewustzijn, van de menselijke geest, aan te tonen.

Meta-beweging en Denken

Naast tot bewustzijn reikend waarnemen dat bijna een autonoom proces is, is er het denken, het denkvermogen (de rede). Het denkvermogen is op een of andere manier gestuurd, daar

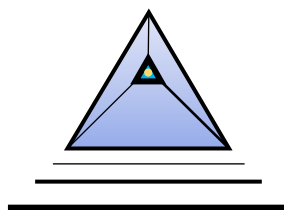
Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen

zit een vorm van willen bij. En van betekenisvol waarnemen, een meta-beweging, naar wat al 'in het hoofd' zit, inclusief het er-zijn zelf. De modes denken en waarnemen zijn wellicht verweven. De logica lijkt meer met denken dan met waarnemen te maken te hebben. En poëzie? Dat is associatief denken, en taal, vooral taal natuurlijk. Beelden aan elkaar koppelen en koppelen aan woorden. En andere kunst? Het wordt al gauw ingewikkeld. Maar beide modes, bewust waarnemen en bewust denken, zijn wezenlijk met betekenis toekenning verbonden.

VI. De Mens in Ogenchouw: De menselijke Geest

De mens is zichzelf een vraagteken **14**

Geest en Materie **14**

Mensen stellen overal vragen bij. Mensen bevragen alles. En de horizon van bevragen is oneindig. Als iemand zichzelf ervan overtuigt dat die horizon eindig is, dan ligt in die vaststelling de oneindigheid besloten. Weten dat iets eindig is houdt oneindigheid in. Eindigheid kan alleen worden vastgesteld binnen een kader van een nog verder weg liggende einder waaraan geen einde komt. Het antwoord op elke vraag is weer aanleiding tot nieuwe vragen binnen de spanwijdte van een immer verder rijkende horizon.

In vragen stellen bevestigt de mens zichzelf als degene die de vragen stelt, en als zodanig ervaart hij zichzelf als noodzakelijk voorafgaand en meer origineel dan het onderwerp van de vraag. De mens overstijgt datgene wat wordt bevraagd. Dit geldt ook als de mens zichzelf bevraagt. Waarom besef ik zoals ik besef. Waarom voel ik zoals ik me voel. De mens gaat aan zichzelf vooraf.

De mens is zichzelf een vraagteken

De mens ervaart zichzelf als eindig maar tegelijkertijd reikt hij vanuit die eindigheid naar oneindigheid en overstijgt, transcendeert die eindigheid. Vanuit de eindigheid ervaart hij zichzelf als geest. Geest die immaterieel is.

Maar de mens is niet de onbevraagde, ultieme oneindige realiteit die genoeg heeft aan zichzelf en geen vragen stelt. De mens is de handelende geest die niet alleen maar geest is, en zichzelf juist daardoor tevens als geest ervaart en bevraagt. Vanuit het ervaren van eindigheid ervaart de mens geest. Vanuit het weten van eindigheid ziet de mens oneindigheid. Een overstijgen, een geest die eindigheid ervaart binnen het oneindig wijkende is zichzelf een vraag, een vraag waarop door de alsmaar vluchtende horizon nooit een volledig antwoord gegeven kan worden.

In elke vraag, in het bijzonder fundamentele vragen, is er er-zijn. De mens stelt niet alleen een vraag, maar is ook steeds mede het onderwerp van die vraag. Het persoonlijk er-zijn is de ultieme basis van elke vraag en is tevens uiteindelijk datgene wat bevraagd wordt. Wie ben ik, wat ben ik? In elke vraag klinkt de queeste naar zichzelf door.

Geest en Materie

Het materie overstijgende wezen van de menselijke geest komt tot uiting in het wonderbaarlijk handelen van de mens. Externe materie wordt door middel van fysiek menselijk handelen zodanig beïnvloed dat gebeurtenissen, die vanuit louter materieel standpunt gezien uiterst onwaarschijnlijk zijn, toch plaats vinden. Die overstijgende beweging is niet van materiële aard. Materie stijgt niet boven zichzelf uit. Het zou als de Baron von Münchhausen zijn die zichzelf aan z'n haren uit het moeras omhoogtrekt. Materie die gehoorzaamt aan natuurkundige wetmatigheid is daar niet toe in staat.

Het startpunt van de cascade van onwaarschijnlijkheden ligt in het menselijk brein. In de keten zien-voorzien-beslissen-uitvoeren is een overstijgen dat het brein buiten de natuurwetenschappen brengt.

De stelling dat het besef van er-zijn in samenhang met de meta-beweging leidt tot overstijgen van materie is de fundamentele aanname in dit essay. Interne materie in het menselijk brein formeert zich in harmonie met de zichzelf overstijgende mens met het gevolg dat door menselijk handelen externe materie uiterst onwaarschijnlijke paden kan volgen.

De zichzelf overstijgende mens is handelende geest. Dit roept de vraag op hoe materie en geest zich tot elkaar verhouden. Dit essay ademt de 'geest' van dualisme. Materie en geest zijn twee gescheiden grootheden die onafhankelijk van elkaar kunnen bestaan³.

Deze neiging tot dualisme wordt veroorzaakt door het uitgangspunt dat er levenloze objecten bestaan, objecten die enkel en alleen onderhevig zijn aan fysieke wetmatigheid. Deze constatering is in overeenstemming met en volgt impliciet uit de vaststelling dat er objecten zijn die zich daaraan kunnen onttrekken, in casu de mens, en ook een geest component hebben.

Als er nu objecten zijn die louter en alleen uit materie bestaan, zoals bij voorbeeld bakstenen maar ook dode planten, dieren en mensen, dan is het niet heel vreemd om te vermoeden dat er ook 'objecten' zijn die louter en alleen uit geest bestaan.

Deze visie wordt benadrukt in sectie "De Mens in Ogenchouw: Bron". De overweging dat geest aan materie vooraf kan gaan en dat ook geest een ontstaansgrond heeft, leidt tot het postuleren van een 'geestelijke' Bron van menselijke geest.

Toch sluit de gedachtegang in dit essay een (neutraal) monisme niet uit⁴. Ook lijkt (neutraal) monisme niet in tegenspraak met het bestaan van een Bron.

Maar ook in (neutraal) monisme geven de natuurwetenschappen een onvolledige beschrijving van de werkelijkheid en is de volledige beschrijving vooralsnog gehuld in mysterie.

In sectie IV "Het menselijk handelen" is materie gedefinieerd als datgene wat kan worden beschreven door natuurkundige formules en daardoor, in ieder geval in principe, berekenbaar is. Mensen zijn niet alleen een brok materie. Mensen hebben het vermogen bewuste waarnemingen te doen. Mensen maken in elke bewuste observatie van welke aard dan ook een meta-beweging waarbinnen het bewust zijn, het er-zijn, ervaren wordt.

Het bewust zijn is absoluut (in alle betekenissen van het woord) primair. Zonder er-zijn is er niets of had er even goed niets kunnen zijn. Er zou niets zijn zonder er-zijn. Al wat is, is er alleen door er-zijn. Het er-zijn verleent alles bestaansrecht. Geen enkele observatie is zinvol als het bewust zijn er niet expliciet bij betrokken is.

Bewust zijn 'ziet', interpreteert, categoriseert, beoordeelt en geeft betekenis aan 'de verschijnselen'. Het er-zijn is als zodanig geen verschijnsel onder andere verschijnselen. Er-zijn is geen materieel object onder andere materiële objecten of een combinatie van die objecten. Er-zijn is geen afgeleide van objecten. Het er-zijn is een 'zijn' van een meta orde die aan elk 'van objecten gemaakt' voorafgaat.

Ware er-zijn door materiële objecten gemaakt, dan zou er-zijn door die objecten begrensd zijn. Maar er-zijn is niet begrensd. Er is steeds de achtergrond van oneindigheid. Geen louter materieel object bevat bewust zijn.

Omdat er-zijn niet uit materie kan worden afgeleid, is er-zijn niet strikt gebonden aan materieel-fysieke wetmatigheid. Oorzaak en gevolg, tijd en ruimte zijn niet bepalend voor het er-zijn.

De mens is geen louter materieel object. De mens bevat meer dan het materieel kan bevatten.

Datgene wat de mens verschillend doet zijn van een materieel object is geest. Materie is eindig. Geest is oneindig. Geest gaat aan materie vooraf. Mensen zijn daardoor in aard en wezen in de eerste plaats geest. Het is geest die de bewuste waarneming verwezenlijkt. Het is geest die de meta-beweging mogelijk maakt. Het is geest dat aan elk bewust handelen voorafgaat.

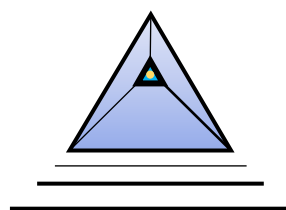
---

³ De betekenis van dualisme wordt uiteengezet in bij voorbeeld: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Dualisme_\(filosofie_van_de_geest\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Dualisme_(filosofie_van_de_geest)).

⁴ Voor een definitie hiervan zie [https://nl.wikipedia.org/wiki/Monisme_\(filosofie\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Monisme_(filosofie)).

VII. Geest, Materie en Computer

De vier scenario's in sectie III "De mens die Ziet" zijn voor een mens zo (bijna) vanzelfsprekend door het heel bijzondere karakter van het menselijk waarnemen ingebed als het is in de meta-beweging. Zie sectie V "Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen". De scenario's kunnen niet verklaard worden wanneer enkel materiële wetmatigheid als leidraad wordt genomen. Materie in wat voor samenstelling dan ook kent geen betekenis toe op de elastische en grenzeloze manier zoals mensen dat kunnen. Materie kan geen er-zijn veroorzaken. Materie vindt geen sluproutes om een reeks van grote onwaarschijnlijkheden te overbruggen.

In deze sectie wordt de onontkoombaarheid van deze conclusie benadrukt door het menselijk brein te vergelijken met hedendaagse computers. Dan verschijnt opnieuw de menselijke geest ten tonele. Een menselijke eigenschap waar een computer op geen enkele manier ook maar een begin van aanspraak op kan maken. De eigenschappen van een computer lijken in vrijwel niets op de schier onbegrensde mogelijkheden van mensen. Terwijl de computer in feite niet meer is dan een brok materie in gecontroleerde beweging, bezit het menselijke brein bijzondere capaciteiten, die gewaarwording van zichzelf en de ander mogelijk maakt. Die gecontroleerde beweging die de computer z'n pseudo-brein gedrag geeft is overigens in alle gevallen door een menselijke geest geconstrueerd.

Vanaf het begin van het computertijdperk, zo ongeveer in de jaren zeventig, is de werking van het menselijk brein vergeleken met het functioneren van een computer. Het vermogen van een computer om berekeningen uit te voeren die tot nuttig resultaat kunnen leiden en de mogelijkheid van een computer allerlei gegevens te bewaren die op een of andere manier zichtbaar gemaakt en weer verder bewerkt kunnen worden, leidde tot de veronderstelling dat het functioneren van het menselijk brein wel eens heel veel zou kunnen lijken op de werking van een computer. Waarom zou een computer, in ieder geval in principe, niet hetzelfde kunnen presteren als het menselijk brein?

Hedendaagse computers zijn, hoe snel en hoe gericht ze ook tewerk kunnen gaan, niet in staat om volledig zelfstandig echt nieuwe betekenis te onderkennen en deze betekenis in z'n bewerkingen in te passen.

Maar zou dat altijd zo moeten blijven? Zouden computers menselijke taken niet ooit kunnen uitvoeren, misschien zelfs veel beter dan mensen dat kunnen, als ze nog sneller en nog complexer worden?

Om een antwoord op deze vraag te vinden kan nogmaals worden gekeken naar wat zo wezenlijk is aan menselijke waarneming.

Het meest in het oog springende aspect van menselijke waarneming is de beweging weg van het waargenomen verschijnsel, waardoor zo'n verschijnsel als deel van z'n omgeving wordt gezien. Elk waargenomen verschijnsel wordt nooit helemaal alleen, helemaal los van alles gezien, maar altijd in context, al kan die context beperkt en wazig zijn. En die context ligt niet vast. Door de beweging verschuift de context en wordt groter. De horizon van de context is onbepaald en flexibel. Er is geen grens van te bepalen. Het blijft steeds mogelijk door nieuwe impressies, of een nieuwe combinatie van impressies, de waarnemingsgrens te verleggen. De waarneming is in principe onbegrensd. Een voorwerp wordt door een mens waargenomen tegen de achtergrond van onbegrensdheid.

Een computer daarentegen is principieel gebonden aan de specifieke reikwijdte van de mogelijke berekeningen, van de algoritmen, die tijdens de fabricage van de software zijn bepaald en die de computer vervolgens blind, rücksichtslos afdraait.

Dit geldt ook voor AI-trainingen, waaraan kunstmatig 'intelligente' machines worden blootgesteld. Dit is niet meer dan een specifieke vorm van coderen. Door gerichte terugkoppeling tijdens operationeel gebruik (het zgn. 'zelfleren') wordt dat codeertraject soms nog wat verlengd. Maar het blijft code, het blijven voorschriften, het blijft begrensd. Alle intelligentie die de machine schijnbaar ten toon spreidt is eigenlijk de echte intelligentie van de mens achter de knoppen die alles van tevoren bedacht heeft. De mens die de machine exact vertelt hoe 'hij' zich moet gedragen. Dat geldt voor de fabricagefase van de machine en dat geldt voor het gedrag in de uitvoeringsfase.

Een computer kan geen concepten vinden. Een computer heeft geen weet van betekenissen. Een computer kan berekeningen maken en kan naar patronen in data zoeken als er gerichte code voor aanwezig is, maar een computer is niet in staat aan die patronen een betekenis toe te kennen, op zo'n manier dat dergelijke patronen toepasbaar zijn op heel andere gebieden, tenzij, opnieuw, specifieke code geschreven is die de computer in staat stelt zoiets te doen.

Een computer kan geen patronen vinden waar niet op een of andere manier voor is gecodeerd, en kan z'n palet van gevonden patronen niet naar eigen 'goeddenken' toepassen.

Code begrenst de reikwijdte van het zoekterrein en de reikwijdte van patronen. Verbanden die niet direct of indirect tot het voorgeschreven procedé behoren kunnen niet gevonden worden. De code van de machine is altijd beperkt en maakt dat het toepassingsgebied begrensd blijft. Een computer kan niet boven zichzelf reiken. Het bevindt zich voor altijd binnen de onwrikbare muren van z'n zeer specifieke vooraf bepaalde context. Dat een programmeur uiteindelijk niet altijd inzage heeft in de specifieke code die een computer op een bepaald moment uitvoert is niet van belang. De vooraf bepaalde specifieke context verandert er niet door. De computermachine blijft betekenisloos en zonder begrip z'n code uitvoeren.

Een computer is zichzelf niet gewaar en begrijpt niets, helemaal niets. Hij ziet niets en weet niets. Als de computers sneller en sneller worden, en steeds meer data kunnen bevatten, zal de context groeien. Maar ook dan blijft de computer voor altijd gevangen binnen een gegeven specifieke context. De computermachine is fundamenteel gebonden.

Een voorbeeld is de constatering dat een computer niet schaakt (een quote, ergens gelezen). De computer voert berekeningen uit die een mens vervolgens interpreteert als schaken. Hee, hij schaakt. De machine zelf weet niks en ziet niks, hij doet niets anders dan voorgeschreven berekeningen uitvoeren. Voor de GO-computer geldt uiteraard precies hetzelfde. Evenzo de computer die potentiële fraudeurs opspoort. Het is in alle gevallen de mens achter de machine die aan de knoppen zit, of het geheel door een vooruitziende blik heeft bedacht.

Het verschil tussen een speer van een jager en een computer is onmeetbaar klein vergeleken met het schier oneindige verschil tussen een computer en een echt mens. De mens is ook geest. De computer heeft geen geest. Een computer ervaart niets. De computer is materie. De computer kan alleen computer-specifieke scenario's uitvoeren en die scenario's zijn vastgeklonken in vooraf voorgeschreven materiële bewegingen, oftewel computerprogrammatuur. En vooraf voorgeschreven materiële bewegingen, of het uitvoeren van zulke bewegingen, impregneren geen geest.

Zoals een speer in actie kan worden geïnterpreteerd als een uiting van de handelende geest van een mens, zo kan een computer in actie worden geïnterpreteerd als de handelende geest van een mens. In beide gevallen manifesteert de handelende menselijke geest zich op een heel beperkt begrensd gebied.

VIII. Geest en Wetenschap

Wereldbeelden **22**

Wereldbeeld: Volledig Determinisme 23

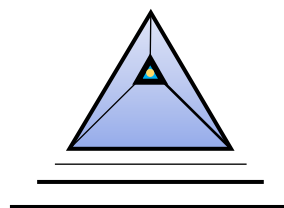
Wereldbeeld: Alles is Toeval 23

Wereldbeeld: Immateriële Sturing 24

Kan bewustzijn een emergent verschijnsel zijn **24**

Darwinistische evolutie en handelende geest **25**

Darwinistische evolutie en materie **26**

Zien, vooruitzien, beslissen en uitvoeren zijn aantoonbare, kenbare tekenen van de geest. In deze sectie worden deze kenmerken gewogen tegen materiële wetmatigheid die z'n uitdrukking vindt in begrippen als natuurkunde, determinisme, toeval en evolutie. De conclusie van dit essay dat de mens in de eerste plaats geest is en immaterieel, is hier zowel uitgangspunt als onderwerp van discussie.

Wereldbeelden

De mens staat niet alleen in de wereld. De mens is deel van de structuur, van het weefsel van het universum⁵.

Met betrekking tot het weefsel van het heelal zijn verschillende wereldbeelden mogelijk. De wereldbeelden (1) Volledig Determinisme, (2) Alles is Toeval en (3) Immateriële Sturing worden hier besproken.

Voor een goed begrip van deze wereldbeelden is een uitstapje naar determinisme en toeval in de (huidige) natuurwetenschappen relevant.

Determinisme houdt in dat de materie in de wereld één onvermijdelijk pad volgt. Het verloop van al wat er is in de wereld ligt onwrikbaar vast⁶. Als toeval, onzekerheid, een rol speelt, ligt de wijze waarop de wereld zich ontwikkelt niet volledig vast maar wordt dan mede bepaald door toeval⁷.

De natuurkundige wetmatigheid zoals beschreven door de huidige fysica is op één uitzondering na volkomen deterministisch. De uitzondering is de Quantum Mechanica (QM). Binnen QM is er fundamentele onzekerheid met betrekking tot de locatie waar een materiedeeltje kan worden aangetroffen. QM kent aan elke locatie een specifieke kans toe dat een bepaald materiedeeltje daar kan worden aangetroffen. Door deze QM-eigenschap ontwikkelt het heelal zich op een fundamenteel onvoorspelbare toevallige manier. Als twee universa op een zeker tijdstip exact hetzelfde zijn en zich daarna verder ontwikkelen, zullen ze door een opeenstapeling van kleine verschillen andere paden volgen.

QM onttrekt zich aan onwrikbaar determinisme en werkt met kansen. Door de uitkomst van de QM-kansen gericht te beïnvloeden, zoals een valsspeler dobbelstenen manipuleert, kan dus de loop der dingen worden beïnvloed. Hoe dit in z'n werk zou kunnen gaan weet niemand, maar omdat de QM-kansen theorie het enige is dat de mogelijkheid biedt een onverbiddelijk verloop te ontlopen, is 'QM-valsspelen' de enige manier waarop een immateriële werkelijkheid de materiële werkelijkheid zou kunnen beïnvloeden⁸.

De fundamentele QM-onzekerheid is vrijwel algemeen geaccepteerd, maar sommigen hebben toch de intuïtie dat de natuur de uitkomst van de 'kansen' (dan dus de 'zgn. kansen'), onontkoombaar op een vooraf vastgestelde manier invult, waardoor de wereld toch weer deterministisch zou zijn⁹.

---

⁵ Een onderhoudende fysische uitweiding over deze verbondenheid is te vinden in Barrow & Tipler (Ref [1]).

⁶ Dit hoeft niet expliciet causaal determinisme te zijn. Met determinisme wordt hier bedoeld dat de wereld één onwrikbaar pad volgt. Voor een uiteenzetting over determinisme zie bv.

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Determinisme_\(filosofie\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Determinisme_(filosofie))

⁷ Voor een definitie van toeval zie bv. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Toeval>

⁸ Zie Suarez Ref [17] 'Quantum randomness can be controlled by free will -a consequence of the before-before experiment'. In de abstract staat: "The before-before experiment demonstrates that quantum randomness can be controlled by influences from outside spacetime, and therefore by immaterial free will. Rather than looking at quantum physics as the model for explaining free will, one should look at free will as a primitive principle for explaining why the laws of Nature are quantum."

Zie ook Polkinghorne (Ref [14] pag. 86-87).

Wellicht zijn deze publicaties onderwerp van kritiek. Maar ze laten zien dat beïnvloeding door een immateriële werkelijkheid niet bij voorbaat hoeft te worden uitgesloten.

⁹ Bekende voorbeelden zijn 't Hooft (Ref [20]), Einstein en ook, uit vroegere tijden, Spinoza. Allemaal grootheden, dat wel.

Wereldbeeld: Volledig Determinisme

Dit wereldbeeld, is geen logische onmogelijkheid. De huidige fysica kan onvolledig zijn. Maar het leidt wel tot een aantal vreemde consequenties. In scenario "Een ontmoeting" in sectie III "De mens die Ziet" bij voorbeeld zijn dan zowel de ontmoeting als de gevolgen, waar en wanneer elkaar weer te zien, vooraf volledig bepaald. Er is geen enkele vrijheidsgraad. En het toeschijnen dat in alle vrijheid overlegd is, is dan in werkelijkheid enkel illusie, het lijkt alleen maar zo. En dat alles inclusief de bijbehorende gedachten, gevoelens en overwegingen. De gedachten, de beslissing en de bijbehorende uitvoering, alles is dan al vooraf ingevuld.

Het is niet strikt onmogelijk. Maar de gevolgtrekking dat dan alles van tevoren door iets of iemand zo in scene is gezet is dan wel onontkoombaar. Ook dan is er mysterie. Wie of wat heeft dat allemaal zo bepaald? Ook het denken daarover is dan al bepaald. Er is al voor ons gedacht. Dit essay was al geschreven voor het zal zijn geschreven. Mocht de gedachte van het denken ergens toe leiden, dan heeft de 'maker' dat zo bepaald.

Determinisme wordt in dit essay weggestreept omdat een mate van vrijheid van denken en handelen wordt voorondersteld. Misschien ten onrechte. Determinisme is immers geen logische onmogelijkheid.

Wereldbeeld: Alles is Toeval

In dit wereldbeeld is in eerste en laatste instantie alles toeval. Wat er is, is door toeval ontstaan. Er is fysische wetmatigheid, maar de precieze aard van die wetmatigheid is door toeval zo bepaald. Er is materie, maar ook de aard van de materie is door toeval bepaald. En behalve die toevallige materie is er verder helemaal niets. Het Alles-is-Toeval wereldbeeld is een materialistisch wereldbeeld.

Zoals hiervoor is aangegeven, bevat de (huidige) fysica een toevalscomponent in de vorm van QM-onzekerheid. In dit wereldbeeld is er niets dat de uitkomst van die QM-onzekerheid in een gegeven materiële configuratie kan beïnvloeden.

Vanwege de scenario's in sectie III "De mens die Ziet" kan ook dit wereldbeeld worden weggestreept.

Alleen toeval als bron van invloed op de (semi)deterministische materie-bewegingen is onverenigbaar met de voorspellingen en de daaruit voortvloeiende gecoördineerde handelingen die de scenario's tot werkelijkheid maken. Hoe zou enkel toeval ertoe kunnen leiden dat de twee personen elkaar over een week op de afgesproken tijd en plaats kunnen terugzien? Hoe zou enkel toeval ertoe kunnen leiden dat een ruimtecapsule de reis naar de maan en weer terug maakt? Toeval is momentaan, en kijkt niet vooruit. De twee aspecten, de beslissing en de voorspelling van de uitvoering daarna, zijn vanuit materie bezien alleen afhankelijk van fysische wetmatigheid. Er is geen enkel steekhoudend argument aan te geven hoe (semi)op toeval gebaseerde fysische wetmatigheid vanuit een beslissing tot een correcte uitvoering enige tijd daarna kan leiden. Hier zal wellicht beargumenteerd worden dat de voortdurende onontkoombare inwerking van (darwinistische) evolutie wel degelijk complexiteit teweeg kan brengen die de scenario's verklaarbaar maken. Dit is niet het geval. In subsectie "Darwinistische evolutie en handelende geest" van deze sectie en in Appendix II wordt dit toegelicht.

De opmerking '(semi)op toeval gebaseerde fysische wetmatigheid' verdient toelichting. Het kan worden beargumenteerd dat de QM-onzekerheid begrensd moet zijn omdat anders overheersende willekeur tot chaos zou leiden. Er is onzekerheid, maar in zijn uitwerking alleen binnen zulke nauwe grenzen dat de wereld in werkelijkheid vrijwel deterministisch is. Maar dit leidt onontkoombaar tot de conclusie geformuleerd voor het wereldbeeld Volledig-Determinisme. Alles is dan in scene is gezet, alle gedachten zijn illusies, er is geen enkele vorm van vrijheid en, een 'maker' komt weer in beeld. Voor de materialist een gruwel. Maar terwijl determinisme een logische mogelijkheid is omdat de huidige fysica onvolledig zou kunnen zijn, is toeval een logische onmogelijkheid. Als alleen toeval tezamen met een

deterministische component werkzaam zou zijn, zijn scenario's zoals beschreven in sectie III "De mens die Ziet" met hun voorspellende kracht en hun fysisch gezien uiterst onwaarschijnlijke uitkomsten, feitelijk onmogelijk.

De conclusie met betrekking tot het wereldbeeld Volledig-Determinisme is dat dit wereldbeeld onjuist is, tenzij een 'maker' wordt geaccepteerd. Het wereldbeeld Alles is Toeval is een logische onmogelijkheid tenzij dit wereldbeeld in z'n uitwerking als deterministisch kan worden beschouwd.

Wereldbeeld: Immateriële Sturing

Als dan de wereldbeelden Volledig-Determinisme en Alles-is-Toeval verworpen worden, dan is de conclusie onontkoombaar dat in het hier en nu materiële werkelijkheid kan worden aangestuurd door een immateriële werkelijkheid die de materie overstijgt. De mens is in staat z'n omgeving welbewust te beïnvloeden.

Deze bewuste beïnvloeding van materie vindt z'n startpunt in het brein en kan vervolgens door middel van menselijk fysiek naar de externe omgeving worden overgebracht.

Binnen de grenzen van fysische wetmatigheid is de mens vrij te handelen. De mens kan door z'n fysiek z'n omgeving bewust beïnvloeden. Deze beïnvloeding wordt in de regel ondersteund door alsmaar complexer wordende hulpmiddelen die ook weer door de mens zijn gefabriceerd.

De mogelijkheid tot bewuste beïnvloeding van materie in het brein en daaropvolgend van externe materie in de buitenwereld, is het belangrijkste en meest wezenlijke aspect van de mens. De mens is in wezen geest.

Kan bewustzijn een emergent verschijnsel zijn

Wanneer toeval als bron wordt beschouwd van al wat is, is er geen plaats voor zoiets als een immateriële geest die invloed uitoefent. Datgene wat zich als geest of er-zijn voordoet is dan een nieuw verschijnsel dat ontstaat uit al bestaande materiële structuren door toeval en een globaal 'zelf organiserend' proces zoals 'survival of the fittest'.

Zo'n nieuw verschijnsel heet dan een emergent verschijnsel. Op Wikipedia wordt emergentie als volgt gedefinieerd¹⁰.

*"Een **emergent** verschijnsel doemt op (emergeren= opdoemen, plotseling verschijnen) door onderlinge wisselwerking van componenten onder gunstige omstandigheden. Het emergente verschijnsel kenmerkt zich doordat het andere eigenschappen heeft dan de componenten waaruit het is opgebouwd."*

Een voorbeeld is het functioneren van een grasspriet. Een grasspriet kan niet begrepen worden door alleen naar grassprietcellen te kijken. Een grasspriet is een grasspriet door de complexe samenhang van z'n samenstellende delen.

De Wikipedia definitie van emergentie laat open van welke aard de componenten zijn waaruit het emergente verschijnsel bestaat. Als een immateriële component wordt toegelaten, is de Wikipedia definitie van toepassing. Dit is hier niet aan de orde. Door de aanhangers van emergentie wordt impliciet verondersteld dat de componenten hersenstructuren zijn van materiële aard. Emergentie is verbonden met materiële wetmatigheid.

Als het ervaren van het er-zijn, het bewustzijn, emergent zou zijn, dan is dat ervaren volledig toe te schrijven aan een samenhang van z'n samenstellende delen. En die samenstellende delen zijn in dat geval allemaal van materiële aard. En daarmee dus onderhevig aan fysische wetmatigheid.

Daarmee zou dus bewustzijn van materiële aard zijn.

Dit is niet het geval.

---

¹⁰ Zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Emergentie>

De scenario's in sectie III "De mens die Ziet" laten zien dat fysische materiële wetmatigheid het menselijk ingrijpen in de dagelijkse werkelijkheid niet kan verklaren. Fysische wetmatigheid alleen kan geen betrouwbare voorspellingen op langere termijn doen vergelijkbaar met de bijna zekerheid van scenario "Een ontmoeting", en kan uit zichzelf geen extreem onwaarschijnlijke gebeurtenissen tot stand brengen zoals het fabriceren van een klokje.

Darwinistische evolutie en handelende geest

De verdedigers van emergentie zullen wellicht aanvoeren dat het 'zelf-organiserende' principe van darwinistisch evolutie wel degelijk dusdanig complexe structuren tot stand kan brengen dat de scenario's in sectie III "De mens die Ziet" toch verklaarbaar zijn. Dit is niet vanzelfsprekend.

Darwinistische evolutie – zie de subsectie "Darwinistische evolutie en materie" hierna - bouwt (misschien) zeer complexe structuren zoals de mens en zijn omgeving, maar vanuit die structuren, hoe complex ze ook mogen zijn, kunnen zonder handelende geest niet de geitenpaadjes geëffectueerd worden die nodig zijn om typisch menselijke scenario's te verwezenlijken. De reden hiervoor is dat darwinistische evolutie in de eerste plaats een langdurig wordingsproces is vanuit het verleden naar het heden. Maar de -misschien darwinistische- ontstaanswijze van de mens binnen z'n omgeving vanuit het verleden biedt geen voorspelling voor de toekomst. Darwinistische evolutie is gebaseerd op het bestaande en op toevallige variaties van dat bestaande en ziet geen toekomst. Dit is een hoeksteen van het darwinisme. Heden en toeval voorspellen geen toekomst. Een gunstige uitwerking voor het heden geeft geen garantie voor de toekomst en het darwinisme anticipeert niet op een gewenste uitkomst.

De scenario's in sectie III "De mens die Ziet" gaan ook uit van breinstructuren en menselijke omgeving van nu, maar zijn heel specifiek, relatief kortdurend en vooral, toekomstgericht. Voordat een keten Zien, Vooruitzien en Beslissen in gang wordt gezet, zijn voorspellingen met betrekking tot specifieke scenario's uiteraard onmogelijk, al was het alleen maar omdat op zo'n moment zulke scenario's gewoonlijk nog bij niemand bekend zijn. Maar nadat de keten Zien, Vooruitzien en Beslissen is doorlopen, zijn zulke voorspellingen uitstekend mogelijk. Plotseling blijken betrouwbare voorspellingen gedaan te kunnen worden omtrent gebeurtenissen waar kort daarvoor nog niemand ook maar enig vermoeden van kon hebben. Binnen de keten Zien, Vooruitzien en Beslissen wordt materie op miraculeuze wijze zodanig gemanipuleerd dat voorspellingen uit gaan komen en scenario's verwezenlijkt worden.

Waarom is dit miraculeus? Waarom kun je niet gewoon zeggen:

'Nou, dit is door toeval zo gedreven. Door een toevallige ontmoeting is een cascade van gebeurtenissen in beide breinen in gang gezet die ertoe heeft geleid dat breinmaterie is klaargezet om de voorspelling met grote mate van zekerheid te realiseren. Waar is hier het raadselachtige? Waar is de Baron (een verwijzing naar sectie I "Proloog: Naar de Bron van menselijk geest")? Het miraculeuze is bespeurbaar doordat zo'n materieel oorzakelijk verband tussen de beginsituatie (geen voorspelling) en de eindsituatie (wel een voorspelling) niet kan bestaan. Een materieel oorzakelijk verband zou betekenen dat er in het brein voor alle mogelijke scenario's een short cut, een binnendoortje, zou zijn naar een toekomstige toestand die naar alle materiële maatstaven onberekenbaar is. Zo'n van alle markten thuis binnendoortje is er niet. Daar trekt de Baron van Münchhausen zich aan zijn haren uit het moeras omhoog.

In Appendix II wordt dit vanuit verschillende invalshoeken toegelicht.

Bewust menselijk handelen is niet van materiële oorsprong en kan dus geen gevolg zijn van een darwinistisch evolutionair proces, een proces dat enkel inwerkt op materiële structuren. Dit betekent dat de reikwijdte van darwinistische-evolutie net als de reikwijdte van de fysische wetmatigheid beperkt is. Grenzen van darwinistische evolutie worden in Appendix I voor het wiskundig denken expliciet aangegeven.

De argumentatie die hier wordt toegepast kan worden gezien als een bewijs uit het ongerijmde. De standaard naturalistische verklaring is aantoonbaar ontoereikend. Alleen een overstijgende hoedanigheid is in staat de waargenomen verschijnselen te verklaren.

De zeggingskracht van de transcendente zienswijze kan worden benadrukt door de mens en z'n omgeving als een geheel te zien, waarbij de mens de voorgrond vormt en de relevante omgeving de achtergrond. De achtergrond vormt het gedeelte van de wereldse werkelijkheid waarmee de mens in interactie is en kan onderwerp zijn van rechtstreekse observatie. De mens stuurt zo'n omgeving aan en die omgeving beïnvloedt op zijn beurt weer de mens.

Als nu vanuit een observatie positie die voldoende ver verwijderd is van het gebeuren, dat wil zeggen op geen enkele wijze bij de interactie betrokken is, wordt geconstateerd dat er, uitgaande van natuurlijke wetmatigheid, in de achtergrond uiterst onwaarschijnlijke gebeurtenissen plaats vinden, dan volgt daaruit dat in de voorgrond uiterst onwaarschijnlijke gebeurtenissen van dezelfde orde moeten plaatsvinden, tenminste als er vanuit wordt gegaan dat de mens onderhevig is aan eenzelfde natuurlijke wetmatigheid.

De mens is in de interactie tussen voorgrond en achtergrond de initiatiefnemer. De voorgrond stuurt de achtergrond. De mens stuurt z'n omgeving. De geobserveerde gebeurtenissen in de achtergrond zijn, op basis van enkel natuurlijke wetmatigheid, zo onwaarschijnlijk, dat enkel materiële oorzaak van de kant van de initiatiefnemer, in dit geval de mens, gevoeglijk kan worden uitgesloten. Een sprekend voorbeeld is scenario "Een sprookje" in sectie III "De mens die Ziet".

Appendix II bevat een darwinistische benadering van het fenomeen handelende mens. Deze alternatieve benadering levert eenzelfde uitkomst op. Darwinisme kan de scenario's niet verklaren.

Het beeld van de mens als voorgrond tegen de achtergrond van z'n fysische omgeving is ontleend aan werk van Escher. In een aantal van z'n figuren zijn voorgrond en achtergrond uitwisselbaar zoals bv. in onderstaande afbeelding. Voorgrond en achtergrond zijn met elkaar verweven. Een gebeurtenis in de achtergrond heeft gelijkwaardige consequenties voor de voorgrond.

Escher – De hemel van Mine Dante

Darwinistische evolutie en materie

Darwinistische evolutie vormt samen met de fysische wetmatigheid de natuurwetenschappelijke wetmatigheid.

Het is niet mogelijk om met natuurwetenschappelijke wetmatigheid alleen het ontstaan van menselijk leven te beschrijven.

Voor hier verder op in te gaan is een uitweiding over evolutie op z'n plaats. Wikipedia geeft twee omschrijvingen¹¹: (1) *“Evolutie is het biologische begrip waarmee het proces van verandering in alle vormen van leven van generatie op generatie wordt aangegeven.”* En (2) *“Evolutie kan worden gedefinieerd als de geleidelijke verandering in populaties door overerving van kenmerken en eigenschappen met hun variatie en natuurlijke selectie.”*

De eerste definitie definieert evolutie in algemene zin.

Evolutie in deze algemene zin is onweerlegbaar vastgesteld.

De tweede definitie is een aanzet tot het definiëren van darwinistische evolutie. Wat ontbreekt is de extra toevoeging dat variatie toevallig en blind is. Er is behalve random variatie en natuurlijke selectie niets dat darwinistische-evolutie stuurt. Darwinistische evolutie is van toepassing op de ontwikkeling van ‘eerste’ cel naar het leven van nu. Die ontwikkeling wordt verklaard door de voortdurende inwerking van het darwinistisch evolutionaire principe op doelloze veranderingen in steeds complexer wordende materiële levensvormen.

Darwinistische evolutie is niet onweerlegbaar vastgesteld. Voor lange termijn darwinistische evolutie (de zgn. macro-evolutie) is geen direct bewijs. Er is geen natuurkundig model dat dit aannemelijk maakt. Darwinistische evolutie is geen fysisch-mathematische theorie. Alle argumenten zijn van kwalitatief van aard en zijn in feite niet meer dan verleidelijke maar onbewezen verhalen die de onontkoombaarheid verondersteld worden aan te tonen. Kwantitatieve berekeningen leiden heel snel tot grote onwaarschijnlijkheden¹².

Ook bv. Dawkins en Dennett geven geen enkel steekhoudend argument voor de geldigheid van darwinistische macro-evolutie. Alle voorbeelden die worden gegeven maken gebruik van de typisch menselijke vaardigheden, zien, vooruitzien, beslissen en uitvoeren¹³. Dat zijn de kenmerkende karakteristieken van de handelende geest en dus van immateriële oorsprong.

Misschien is het evolutionaire pad naar de huidige mens vanuit louter natuurwetenschappelijke wetmatigheid beschouwd minstens zo onwaarschijnlijk als scenario “Een sprookje” in de sectie III “De mens die Ziet”. Dat zou een aanwijzing kunnen zijn voor het bestaan van een immateriële Bron. In sectie IX “De Mens in Ogenschouw: Bron” hierna wordt zo’n Bron als ontstaansgrond van het er-zijn opgevoerd.

Die Bron zou dan van invloed kunnen zijn geweest op het evolutionaire wordingsproces van de mens.

Min of meer impliciet wordt aangenomen dat darwinistische-evolutie inwerkt op levensvormen die van louter materiële aard zijn. Het ontstaan en vooral ook de werking van het bewustzijn onttrekt zich aan deze materiële benadering. Als de werking van het bewustzijn niet vanuit materie verklaard kan worden, kan het ontstaan van bewustzijn evenmin vanuit materie worden verklaard.

Darwinistische processen alleen verklaren de evolutie van ‘eerste-cel’ naar de geestelijke mens niet. Vanaf het moment dat de mens ten tonele verschijnt is er sowieso meer dan enkel en alleen blinde evolutie. De mens lijkt tot op zekere hoogte z’n eigen evolutie in handen te hebben genomen. Dit is een uitvloeisel van de observatie dat de mens met behulp van z’n fysiek bewuste invloed heeft op materie buiten de mens, waardoor de scenario’s in de sectie “De mens die Ziet” verwezenlijkt kunnen worden. Die invloed kan de mens ook toepassen op z’n eigen materiële samenstelling en daardoor z’n eigen biologische ontwikkeling mede vormgeven.

Behalve de lange termijn macro-evolutie, is er de zgn. micro-evolutie. Deze evolutie, die dagelijks waarneembaar is, werkt in op al bestaande levensvormen zoals bv. micro-organismen. Conform de mogelijkheden die zijn ingebed in die levensvormen kunnen zulke organismen muteren

---

¹¹ Zie [https://nl.wikipedia.org/wiki/Evolutie_\(biologie\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Evolutie_(biologie))

¹² Zie Berlinsky (Ref [2] pag. 41-64), Barrow and Tipler (Ref [1] Chapter 8), en Ronald Meester (Ref [9], pag. 101-120.)

¹³ Zie Ref [3] en Ref [4]. Alle gegeven voorbeelden veronderstellen, al of niet expliciet, specifiek menselijke vaardigheden.

door 'kopieer'-fouten tijdens hun meestal rappe vermenigvuldiging en vervolgens al of niet floreren, afhankelijk van de specifieke omgeving. Alle, al in potentie aanwezige, mogelijkheden kunnen zo bijna uitputtend worden uitgeprobeerd. Maar het antwoord op de vraag hoe dit tot meer complexere levensvormen aanleiding zou kunnen geven ligt buiten de reikwijdte van dit mutatieproces.

Een sprekend voorbeeld van micro evolutie is gepresenteerd in een column van Maarten Keulemans in de Volkskrant van 9-feb-2022. Het wel en wee van het Covid Corona virus wordt in die column besproken in het licht van toevallige variaties in al of niet behulpzame binnen-menselijke omgevingsituaties. Maar het specifieke eigen karakter van het Corona virus verandert hierdoor niet. Het Corona virus blijft het Corona virus.

Bij meercellige organismen is het pad naar meer complexiteit en extra functionaliteit nog moeilijker aan te geven, omdat dan de tijd ontbreekt om alle mogelijkheden uit te proberen¹⁴.

Hiermee is niet aangetoond dat darwinistische-evolutie onwaar is in de zin dat het verschijnsel zich niet voordoet. Er is wel aangetoond dat er heel goede redenen zijn om de aanname dat darwinistische-evolutie alleen voldoende verklarend is voor de evolutie van eerste cel tot materiële mens, te relativiseren. Deze aanname is eerder een dogma van het materialistisch-wetenschappelijk wereldbeeld dan een onweerlegbaar bewezen feit¹⁵. De voorstanders van darwinistische evolutie hebben hun standpunt verre van overtuigend aangetoond.

Een Terzijde

Het dogmatisch karakter van darwinisme is helder weerspiegeld in een tweetal essays, één van de hand van Ernst Mayr¹⁶, en één van Klaas Landsman¹⁷.

Onderstaande quotes uit het essay van Mayr illustreren het intellectuele klimaat waarbinnen het darwinisme gestalte krijgt.

1:

"Darwin's accomplishments were so many and so diverse that it is useful to distinguish three fields to which he made major contributions: evolutionary biology; the philosophy of science; and the modern zeitgeist."

2:

"Darwinism is now almost unanimously accepted by knowledgeable evolutionists."

3:

"... and by showing that theories in evolutionary biology are based on concepts rather than laws."

4:

¹⁴ Zie Saris (Ref [16] pag. 125) en Ronald Meester (Ref [9] Hoofdstuk 5).

¹⁵ Martinus Veltman (Nobelprijswinnaar natuurkunde) stelt: "Tegenwoordig geloven de meeste mensen in de evolutietheorie van Darwin. Dat is een gigantische, wondermooie theorie, waar echter naar mijn mening één groot probleem mee is, zij is gewoonweg fantastisch onwaarschijnlijk." En, "Het bestaan van een mens met hersens, met een computer in zijn hoofd, vind ik uit het oogpunt van blinde evolutie moeilijk te accepteren. Dat is zoiets als de vraag: wat is de kans dat, als je een hoop oud roest opeenstapelt, er dan een computer uitkomt? De waarschijnlijkheid dat moleculen zich rangschikken op de gewenste wijze, gedreven door omstandigheden, is gigantisch klein." Zie Ref [21].

Deze stelling wordt door Veltman in Ref [21] niet verder uitgewerkt. Maar laten de darwinisten deze handschoen eens een keer oppakken!

¹⁶ "Ernst Walter Mayr was one of the 20th century's leading evolutionary biologists. He was also a renowned taxonomist, tropical explorer, ornithologist, philosopher of biology, and historian of science." [Wikipedia](#) Voor z'n bijdrage in Scientific American zie Ref [8].

¹⁷ Zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Klaas_Landsman. Voor het essay van Landsman zie Ref [7].

Meer dan een zweem van Mysterie

"...contribution—he developed a set of new principles that influence the thinking of every person: the living world, through evolution, can be explained without recourse to supernaturalism..."

5:

"... cosmic teleology, an intrinsic process leading life automatically to ever greater perfection, is fallacious, with all seemingly teleological phenomena explicable by purely material processes; and determinism is thus repudiated, which places our fate squarely in our own evolved hands."

Hier kunnen de volgende kanttekeningen bij geplaatst worden:

Ad 1:

De opmerking over de 'zeitgeist' is opmerkelijk. Hoe zouden wetenschappelijke inzichten van de 'zeitgeist' afhankelijk kunnen zijn. Het enige wat wetenschappelijk gezien relevant is, is een verklaring van observaties. De 'zeitgeist' doet geen observaties en verklaart niets. De referentie naar de 'zeitgeist' is een uitdrukking van vooringenomenheid.

Ad 2:

Een lezer die niet van darwinisme overtuigd is, kan hieruit concluderen dat je niet tot het gilde van 'knowledgeable evolutionists' wordt gerekend en dus eigenlijk geen recht van spreken hebt, als je darwinisme niet accepteert. Dit zweemt naar een vorm van uitsluiting.

Ad 3:

Als concepten de voorrang krijgen boven theoretisch beschreven wetmatigheid waardoor falsificatie / verificatie ondergesneeuwd raken, ligt de verdenking op de loer dat 'dogmatisch geloof' heeft gewonnen van een kritische instelling.

Ad 4:

Deze quote doet het vermoeden reizen dat hier sprake is van een verborgen agenda. Het lijkt belangrijker dat 'Supernaturalisme' wordt bestreden, dan dat aan waarheidsvinding wordt nagestreefd. Is darwinisme werkelijk een sluitende verklaring? Daar gaat Mayr niet op in.

Ad 5:

Deze opmerking ondersteunt het commentaar op quote 4. Teleologische redenen dienen wegverklaard te worden; De mens heeft z'n lot in eigen hand, de mens is z'n eigen maat, daarvan lijkt Mayr overtuigd.

Overigens is de opmerking over het *deterministisch* karakter van evolutie (ook) op andere gronden twijfelachtig. Deterministische evolutie staat darwinisme niet noodzakelijk in de weg. Misschien ziet Mayr in determinisme de hand van God. En dat is, zoals hiervoor al is gebleken, voor Mayr onacceptabel.

Deze uitspraken van Mayr, die vrij algemeen door naturalisten ondersteund lijken te worden, laten zien dat darwinisme vooral ook een 'geloof', een dogma is. Termen als 'zeitgeist' en concepten, en de negatieve opmerkingen over supernaturalisme en teleologie wijzen duidelijk in die richting. Het artikel van Mayr bevat geen enkele verwijzing naar (modelmatig) wetenschappelijk onderzoek naar natuurlijke selectie. Dit wordt niet nodig geacht. De observatie van het evolutionaire proces is klaarblijkelijk voldoende verklaring. Natuurlijke selectie als zodanig staat niet ter discussie.

Deze attitude komt ook sterk naar voren in het essay van Landsman. Dat essay is geschreven naar aanleiding van de Nationale Wetenschapsagenda (NWA) waarbij vragen konden worden gesteld aan Nederlandse wetenschappers. Onder meer de volgende vragen kwamen aan bod:

1. *Sluit de wetenschap het bestaan van God uit?*
2. *Kunnen we het bestaan van God bewijzen?*
3. *Zijn God en wetenschap tegenpolen of kunnen ze elkaar ook aanvullen?*
4. *Waarom moet alles verklaarbaar zijn? Waarom wil je overal keihard bewijs voor hebben?*

Deze vragen zijn door de organisatie van de NWA onder meer bij Landsman neergelegd als representant van een seculiere wetenschapper.

In het essay van Landsman passeren in kort bestek een groot aantal onderwerpen de revue. De opmerkingen die het meest van toepassing zijn voor de discussie over het darwinisme, zijn hieronder weergegeven.

Landsman begint positief:

1:

“Ook nu is er een reden dat God en wetenschap elkaar niet uitsluiten, en dat is dat wetenschap, in tegenstelling tot een geloof, geen dogma's heeft, ook geen negatieve. ... Een wetenschapper gelooft (tenminste als wetenschapper) in beginsel helemaal niets. ...

Anders dan het publiek aanneemt is de geest van de wetenschap net zo belangrijk als haar product: het gaat evengoed om de ruimdenkendheid, het primaat van kritiek, en het toegeven aan het onvoorziene, hoe storend en nieuw dat ook moge zijn. Het idee van een ultieme en onaantastbare waarheid, van een 'realiteit' die om de hoek op ons wacht om ontsluit te worden, is al lang geleden door de wetenschap opgegeven. Wetenschappers weten inmiddels dat ze tevreden moeten zijn met het onvolledige en het tijdelijke. Niets is gevaarlijker dan de zekerheid dat men gelijk heeft.” (Deze alinea is een citaat van François Jacob).

En,

2:

“... maar voor de huidige vraag is het cruciale punt dat God sinds Darwin niet meer de enige mogelijke verklaring voor de inderdaad buitengewone wereld om ons heen is.”

Maar dan,

“Niets in de bijbel reflecteert het wetenschappelijke inzicht (oorspronkelijk afkomstig van Darwin en later uitgewerkt door onder meer de Nederlandse biologen Niko Tinbergen en Frans de Waal) dat mensen dieren zijn en omgekeerd opvallend veel dieren mensachtige trekjes hebben: niet alleen primaten maar bijvoorbeeld ook varkens zijn sociaal en intelligent, en hebben emoties (waaronder doodsangst). In 2007 versloeg een orang-oetang de zangeres Bonnie St. Claire in een IQ-test.”

Plotseling wordt het wetenschappelijk inzicht van Darwin als de enige en onweerlegbare verklaring gezien. Zomaar ineens is er geen sprake meer van “een mogelijke verklaring” die onderwerp kan zijn van wetenschappelijk onderzoek. De opmerking over Bonnie St. Clair geeft het discutabele karakter van deze paragraaf correct en nauwkeurig weer.

In het vervolg gaat Landsman onverdroten op dit pad verder.

3:

“Niet alleen de mens beschikt over een bewustzijn (zoals lang werd gedacht en recent nog in de krant Trouw werd beweerd), maar alle gewervelden hebben dat (dus naast zoogdieren ook vissen, amfibieën, reptielen en vogels).”

Dat in deze discussie sprake is van betekenis-gevend bewustzijn ontgaat Landsman volledig. Een dier is pas mensachtig als er een blijvende uiting (zoals een rotstekening) wordt geproduceerd die niet meteen veronachtzaamd wordt, maar waar door de mensachtige duidende betekenis-gevende waarde aan wordt toegekend en gekoesterd wordt.

Landsman informeert ons dat:

4:

“... het is een van de triomfen van de moderne wetenschap dat tenminste in principe de biologie volgt uit de scheikunde, en deze weer uit de natuurkunde. De genoemde drie theorieën zijn wiskundig geformuleerd en je kunt er dus van alles in uitrekenen:”

Meer dan een zweem van Mysterie

Maar hij vergeet hier te vermelden dat niet is aangetoond dat natuurlijke selectie volgt uit de scheikunde via de natuurkunde. Natuurlijke selectie is een concept en volgt niet uit berekenbare natuurkundige wetmatigheid. Zie Mayr (voetnoot 16).

Tot slot merkt Landsman op:

5:

“Daar komt bij dat we, hoe diep we ook steeds kunnen doorvragen (en dit moeten we vooral blijven doen!), toevallig door evolutie ontstane dieren zijn en net als alle andere dieren verstandelijke beperkingen hebben waar we ons maar beter bij neer kunnen leggen”

Alles is volgens Landsman onderwerp van onderzoek (zie quote 1). Maar als vanzelfsprekend is onderzoek naar de reikwijdte van natuurlijke selectie (zie quotes 2 t/m 5) daarvan uitgesloten.

Natuurlijke selectie is per dogma geen onderwerp van wetenschappelijk onderzoek.

Dit is ook de eigenlijke portee van het artikel van Mayr.

Er is naast het standaardmodel ook een standaard-attitude. Darwin is op een voetstuk geplaatst, hekwerkje er omheen met een bordje ervoor: Niet Betreden. Als je het toch waagt wordt van je verlangd onomstotelijk bewijs aan te leveren. Dat de aanbidders van het standbeeld, van de obelisk, zelf qua bewijs met lege handen staan doet blijkbaar niet zo ter zake.

Darwinistisch-evolutie biedt geen sluitende verklaring voor de complexiteit van het menselijke lichaam en gaat volledig voorbij aan het ontstaan van het er-zijn.

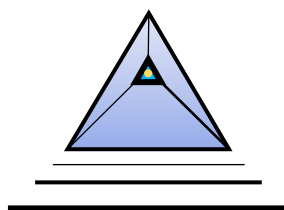
Het kan wellicht beargumenteerd worden dat darwinisme nooit een verklaring biedt voor een aanzet tot authentiek nieuwe emergente functionaliteit. Zo'n functionaliteit heeft zich dan immers nog niet gemanifesteerd.

Maar als zo'n authentiek nieuwe functionaliteit eenmaal ontstaan is, bij voorbeeld door een ongerijmd toeval of door een 'vruchtbare' samenloop van omstandigheden, kan darwinisme het wel verder perfectioneren door toepassing van 'standaard' darwinistische principes.

IX. De Mens in Ogenchouw: Bron

Bron en vrije wil **36**

Het er-zijn is bij elk mens bekend. En zoals elk ander bekend fenomeen wordt ook dit fenomeen bevraagd. De mens bevraagt alles. Wanneer een object wordt bevraagd, wordt zo'n object veelal ontleed. Men probeert het object te reduceren tot z'n onderdelen om daardoor inzicht te verwerven in het functioneren.

Voor het er-zijn kan deze werkwijze niet worden toegepast. Het er-zijn is geen object. Er zijn geen delen van er-zijn. Het er-zijn is niet reduceerbaar. Het is er helemaal, of het is er helemaal niet. Dit houdt de mens vanzelfsprekend niet tegen het er-zijn toch te bevragen. Als het antwoord niet gevonden kan worden door te kijken naar samenstellende delen kan gekeken worden naar datgene wat aan het er-zijn voorafgaat. Waaruit zou het ontstaan kunnen zijn. Er kan worden gezocht naar de ontstaansgrond. Wat veroorzaakt het er-zijn?

Ook het er-zijn heeft een ontstaansgrond. Niets kan zomaar uit het Niets ontstaan. Het niets brengt niets voort. Niets heeft geen eigenschappen die een ervaren van het er-zijn kan teweegbrengen. Er is een ontstaansgrond.

Zoals hiervoor al is vastgesteld, kan het er-zijn niet verklaard worden uit fysische wetmatigheid. Er ligt geen materie aan ten grondslag. Fysische wetmatigheid is niet in staat de wonderlijke menselijke gedragslijn zien, vooruitzien, beslissen en handelen-in-de-wereld te verklaren.

Als veroorzaker van het er-zijn is ook de ontstaansgrond van het er-zijn immaterieel en kan als zodanig niet onderhevig zijn aan fysische wetmatigheid.

Ook de ontstaansgrond van er-zijn kan in principe weer bevraagd worden. Maar het is niet mogelijk voorbij die ontstaansgrond te kijken. De ontstaansgrond van het er-zijn is de laatst bevraagde. De grond van het er-zijn is de laatste oorzaak. De 'laatste oorzaak' is ook de 'eerste oorzaak'. Het is de Bron van het bestaan. Als laatst bevraagde is alles wat voorafgaat aan de Bron bevat in de Bron. Er is geen oorsprong van Bron. De Bron gaat aan zichzelf vooraf. Het is mysterie. Uit zichzelf geboren.

De Bron heeft ondertonen van oneindigheid. Zou de Bron begrepen wordt in termen van 'oorzaak-en-gevolg', dan is er een oneindige 'oorzaak-en-gevolg' keten, een oneindige regressie. En die oneindige regressie is momentaan, in het nu. Een tijdloze peilloosheid.

De Bron brengt momentaan oneindigheid, kenbaar als er-zijn, in het hier en nu.

Het is de Bron die de mens middels het er-zijn z'n onbegrensdeheid binnen materiële begrenzing geeft. Het is de Bron die de mens tot mens maakt. Bron van menselijke geest.

Is er een bron voor ieder mens apart, een eigen onbevraagde bron van geest voor elk er-zijn of is er één Bron die aan alle menselijke geest voorafgaat?

Er zijn redenen om aan te nemen dat er één Bron van bestaan is.

(1) Parapsychologische experimenten suggereren dat er buitenzintuigelijke communicatie tussen mensen mogelijk is¹⁸. De uitkomsten zijn niet eenduidig, maar kunnen ook niet helemaal genegeerd worden. Dit kan erop duiden dat er aspecten in de menselijke geest zijn die gemeenschappelijke zijn.

(2) Er is een Platonisch geïnspireerd antwoord.

Wiskundige kennis wordt ontdekt en niet uitgevonden. De wet van Pythagoras was er al voor z'n ontdekking. Op een zeker moment werd die wet geformuleerd en besepte men dat die wet van alle tijden is, en ten alle tijden waar is. Dit geldt niet alleen voor de stelling van Pythagoras, dit geldt voor de hele wiskunde. Wiskunde wordt ontdekt alsof uit een bron wordt geput die er altijd al was. Alsof er een wiskundige ruimte is die wiskundige waarheden bevat en door aardse stervelingen wordt ontdekt en beoordeeld als waar, en waarvan soms net niet helemaal zuivere aardse vormen worden gemaakt. Die wiskundige ruimte kan worden aangeduid met de term Platonische Ruimte.

Er is maar één Platonische Ruimte en die is voor iedereen hetzelfde. Er is één wiskundige waarheid, één wiskundig antwoord en dat enige wiskundige antwoord is er voor iedereen. Zie ook Appendix I. Er is geen reden om aan te nemen dat deze eigenschap exclusief en alleen geldt voor wiskunde.

---

¹⁸ Zie Jolij (Ref [5] Hoofdstuk 7)

Elke betekenisvolle vraag is tevens een queeste naar er-zijn. Antwoorden op zo'n queeste wijzen naar één en hetzelfde. Die antwoorden worden nooit uitgevonden, maar altijd ontdekt. Het eindpunt is voor iedereen hetzelfde. Op alle ultieme vragen is er één antwoord. En dat ene antwoord is er voor iedereen.

Er is één Bron voor alle er-zijn. Eén Oorsprong

(3) Een derde argument is een argument vanuit eenvoud en is een toepassing van het scheermesprincipe van Ockham. De wet van de spaarzaamheid wijst naar het bestaan van één Bron. Een en hetzelfde principe, een en dezelfde wortel is de oorzaak van alle er-zijn. Als er geen gemeenschappelijk Bron is, zou er voor elk mens een onafhankelijke oorsprong zijn. Een oorsprong die dan volledig onafhankelijk zou zijn van al het andere wat bestaat. Elk mens een wereld op zichzelf. Dit is niet verenigbaar met een samenhang die in deze wereld, met inbegrip van de natuurwetenschappen, merkbaar is.

En tot slot,

(4) Hedendaagse natuurkundige inzichten leiden tot de conclusie dat alle materie het gevolg is van één gebeurtenis, de oerknal. Het ligt dan bijzonder voor de hand aan te nemen dat ook alle er-zijn één Bron heeft.

Deze vier argumenten tezamen (buitenzintuigelijke waarneming, het Platonische argument, het principe van Ockham en de analogie van de oerknal wijzen naar het ene, de ene, de Bron van alle Zijn, het Eerste-Zijn.

Dit eerst-zijn kan niet bevestigd worden, omdat dit 'Zijn' achter de horizon van individueel er-zijn verscholen gaat. Het is de afgrond zonder bodem, zonder vergezicht en zonder toegang. Het laat zich weten als Bron van het er-zijn.

Hoewel er een oorzaak van er-zijn moet zijn, niets ontstaat uit Niets, en er gereede aanwijzingen zijn voor het bestaan van één Bron, is de werkelijkheid van die ene Bron hiermee niet eenduidig vastgesteld. Dit in tegenstelling tot de meta-beweging met al z'n consequenties die wel degelijk onmiskenbaar aanwezig is. Juist het opvoeren van een aantal verschillende redenen voor het bestaan van de Bron kan gezien worden als een indicatie dat het bestaan van één Bron van bestaan niet volkomen onomstreden hoeft te zijn.

Misschien kan de één Bron aanneme gezien worden als de brug, in de vorm van 'dogma' ondersteuning, naar metafysica en religie. Het klinkt alleszins plausibel, maar er is geen zekerheid. Het blijft in die zin een 'leap of faith', een 'geloofsact'.

Overigens kan wellicht aan de vier argumenten voor het bestaan van de ene Bron nog een vijfde worden toegevoegd. Het er-zijn en dus ook de Bron van het er-zijn is immaterieel. Tijd en ruimte zijn voor immateriële entiteiten van een andere orde dan voor materiële entiteiten. Materiële tijd bestaat bij de gratie van bewegende materie zoals een harmonische slinger. En materie neemt ruimte in, al was het alleen maar vanwege het meetbare krachtenveld dat materie omgeeft. Voor immateriële entiteiten is het niet mogelijk op die manier ruimte en tijd in te vullen. Het lijkt dus zinloos om materiële locatie en tijd toe te kennen aan een immateriële Bron. Ook dit kan duiden op één aanwezigheid.

Voor het er-zijn kan natuurlijk eenzelfde redenatie worden opgehangen terwijl het er-zijn niettemin onbetwist op meerdere locaties aanwezig is. Hier kan tegenin worden gebracht dat het er-zijn weliswaar immaterieel is, maar zich manifesteert vanuit materiële eindigheid. Zie sectie VI "De Mens in Ogenchouw: De menselijke Geest".

Het is de vraag of dit zinvolle observaties zijn. Het verandert het gegeven dat het bestaan van één Bron van het er-zijn niet onomstotelijk bewezen is niet. Een wetenschappelijk bewijs hiervoor kan sowieso niet geleverd worden, juist omdat het immateriële zich aan wetenschappelijke wetmatigheid onttrekt. Het immateriële is, wellicht met uitzondering van de vaststelling dat het er

is, niet vatbaar voor empirisch herhaalbare experimenten. Het experiment dat onafhankelijk van tijd en plaats steeds hetzelfde antwoord geeft.

De Bron is het eerste-zijn. Binnen het wetenschappelijk-materialistisch wereldbeeld kunnen de elementaire materiële bouwstenen wellicht als eerste-zijn beschouwd worden. Terug naar de Bron betekent dan een uiteenvallen naar dezelfde ongestructureerde levenloze materie waaruit in de loop van de tijd door (darwinistische) evolutie het leven is gevormd. Wanneer de immateriële Ene Bron als eerste-zijn wordt beschouwd, betekent 'Terug naar de Bron' een terugkeer naar het ultieme immateriële bewuste Zijn. De Bron van al wat is, zal zijn en is geweest.

Bron en vrije wil

Een bekende uitspraak van Schopenhauer luidt: Je kunt wel doen wat je wilt, maar niet willen wat je wilt. De Schopenhauer stelling houdt in dat er een willen is dat voorafgaat aan bewust menselijk willen. Er zou dan een eerste willen zijn waar mensen aan gehoorzamen en geen greep op hebben.

De meta-beweging leidt tot bewust zien, vooruitzien, beslissen en uitvoeren. In dit rijtje activiteiten zit de wilsact in het bijzonder in de beslissing. Dit beslissen veronderstelt bewust vooruitzien en is daardoor verbonden met de meta-beweging. Het menselijk willen heeft als zodanig een immateriële component, ook als in de finale beslissing berekeningen worden uitgevoerd. Het willen van de mens is niet alleen op materie gebaseerd.

Dat eerste willen, het willen dat aan het menselijk willen voorafgaat, kan daarom logischerwijze ook niet enkel van materiële oorsprong zijn.

In de 'spirit' van dit essay is dat eerste willen verbonden met de Bron van er-zijn. Het zou dan (de) geest van de Bron zijn. De handelende Bron. Zoals het er-zijn uit de Bron ontspruit zo komt dan ook het menselijk willen, dat z'n uitdrukking vindt in het menselijk handelen, uit de Bron voort. De menselijke toestand er-zijn is niet gelijk aan de Bron van het er-zijn. Zo is ook de menselijk geest, de handelende mens, niet gelijk aan de handelende geest van de Bron.

Het is allerm minst noodzakelijk te vooronderstellen dat de mens geen eigen bijdrage heeft aan het uiteindelijke willen zoals dat tot uiting komt in z'n handelen. Het is niet ondenkbaar dat bij voorbeeld morele overwegingen die samenhangen met het er-zijn, mede aan het menselijk handelen ten grondslag liggen.

De geest van de mens kan vrij zijn.

Bewust menselijk willen, de menselijke geest, kan materie richting geven. Dat komt tot uiting in de voorbeelden in sectie III "De mens die Ziet". Dit kan een mate van vrijheid betekenen. De vrijheid om, ondanks de beperkingen die de materiële werkelijkheid oplegt en ondanks de begrenzingen die zijn verbonden zijn met de mentale gesteldheid van ieder individu, toch een individuele keuze te maken.

De menselijke wil is niet per definitie onvrij. Er is reden de uitspraak van Schopenhauer te relativeren.

X. Conclusie en Discussie

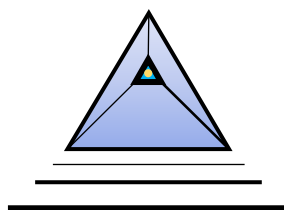
Conclusie: Het bestaan van het mysterie 38

Discussie: Wat is de mens? 38

De mens is materie 38

Schemergebied. 40

De mens is Geest 40

Conclusie: Het bestaan van het mysterie

Het er-zijn is mysterie. En dat mysterie geeft de mens bijzondere vrijheden. De mens is door het mysterie in staat het materiële wordingsproces binnen fysieke grenzen gericht te beïnvloeden en kan in vrijheid betekenis creëren en toepassen. Het mysterie toont zich in toekomstgericht menselijk handelen. De aard van het mysterie kan eenieder naar eigen goeddunken invullen. Dan worden andere terreinen betreden. Zo kan de gedachte worden gekoesterd dat het mysterie zich laat zien, laat ontdekken, in de schepping, in datgene wat gekend kan worden. Of dat het mysterie zichzelf kan openbaren.

Hier volstaat de, misschien voorbarige, constatering dat één immateriële Bron aan alle er-zijn voorafgaat.

In het huidige tijdgewricht wordt grote waarde gehecht aan oorzaak en gevolg. Volgens dit perspectief is alles vanuit het verleden verklaarbaar, heeft alles een reden. De motieven van mensen, de situaties waarin men zich kan bevinden, het is in principe allemaal verklaarbaar en begrijpbaar vanuit het psychologische en/of sociologische verleden als de juiste informatie maar beschikbaar is. Er hoeven geen raadsels te zijn. Er is geen ruimte en noodzaak voor ongrijpbare noties zoals bv. mysterie, of geest. In principe is de mens een open boek.

Maar de aanwezigheid van mysterie is onloochenbaar.

In dit essay zijn een aantal wereldse gebeurtenissen beschreven die laten zien dat de werkelijkheid veelvoudiger is dan wat door materialistisch-wetenschappelijke methodiek kan worden beschreven. Er is een realiteit die onbereikbaar is voor de natuurwetenschappelijke methode, maar niettemin het meest wezenlijke en het meest onbegrijpelijke aspect van mensen uitmaakt.

Die realiteit is mysterie. Het wezen van mensen is mysterie. Dit scheidt ruimte voor een andere interpretatie. Niet alles hoeft vanuit een materiële wetmatigheid verklaarbaar te zijn. Misschien zijn sommige gedragingen van mensen wel simpelweg onbegrijpbaar wanneer enkel en alleen door de bril van oorzaak en gevolg gekeken wordt.

Dit essay laat zien dat op een andere manier gekeken kan worden, waardoor het onbegrijpelijke, het mysterie, in het dagelijkse leven de plaats kan krijgen die het toekomst.

Discussie: Wat is de mens?

Het antwoord op de vraag wat is de mens, luidt:

De mens is in wezen geest. De Bron van er-zijn is de oorsprong van menselijke geest.

Over dit antwoord, deze conclusie, wordt heel verschillend gedacht.

Een aantal meningen worden hier op een rijtje gezet en in het kort bediscussieerd. De meningen variëren van een louter materiële insteek naar een steeds meer geestelijk perspectief.

De mens is materie

Er is een stroming die de mens ziet als niet meer dan een product van complexe materiële processen. Dit is het 'mainstream' standpunt. Dennett en Dawkins zijn deze mening toegedaan. Nederlandse protagonisten hiervan zijn de professoren Dick Swaab¹⁹ en Piet Borst²⁰. Toch zouden ook deze hoogleraren moeten willen, of kunnen, aangeven hoe, vanuit natuurwetenschappelijk oogpunt bezien, het mogelijk is dat zo'n uiterst onwaarschijnlijke reeks van gebeurtenissen zoals beschreven in scenario "Een sprookje" heeft kunnen plaatsvinden. En dat aangeven zou dan meer

¹⁹ Ref [18].

²⁰ Piet Borst heeft regelmatig middels columns in het NRC over dit onderwerp gepubliceerd.

moeten inhouden dan enkel een uitspraak als: "Evolutie, darwinistische evolutie. Discussie gesloten.". Dat aangeven zou dan sporen van bewijs moeten bevatten. Het lijkt er vooralsnog op dat bij voorbeeld prof. Swaab gebruik maakt van zijn menselijke transcendentie mogelijkheden, zijn vermogen objecten in een bewuste overstijgende context te kunnen waarnemen, om het bestaan van diezelfde vermogens te ontkennen.

Een citaat van Rahner²¹ is hier misschien van toepassing:

"At this point we do not yet have the opportunity to go into this peculiarity of man's self-interpretation, namely, that what is most basic and original and most self-evident can also be what is most able to be overlooked and is most able to be suppressed. Here we must only call attention to the possibility of existentially not wanting something to be true, so that what is to be said about man's personhood and subjectivity does not confront an unwillingness to see from the outset."

Het feit dat dit citaat, zoals ook andere referenties, uit een religieuze context stamt, doet vanzelfsprekend geen afbreuk aan waarheidsgehalte en zeggingskracht. Referenties en citaten alleen om die reden afwijzen zou toch wel van een grotesk vooroordeel getuigen.

Rahner noemt een aantal redenen voor de "*unwillingness to see from the outset*."²².

Een reden voor zo'n attitude kan ook zijn dat door de mens heden ten dage geen ultieme autoriteit buiten zichzelf wordt geaccepteerd. Men wil eigen baas zijn. Er is dan geen plaats voor mysterie waar misschien rekening mee moet worden gehouden. Mysterie dat van belang is, dat er toedoet.

Ook zal misschien worden aangevoerd dat een mysterie niet wetenschappelijk is. Hier kan tegenin worden gebracht dat juist de wetenschap met betrekking tot de mens-specifieke scenario's in sectie III "De mens die Ziet" zo weinig te zeggen heeft.

Nog een andere en waarschijnlijk niet de minste reden om geen mysterie te willen accepteren is de ondertoon van religie, van metafysica, die met mysterie meekomt.

Het leven wordt ervaren als dat van een trapezewerker zonder vangnet. Het noodlot kan te allen tijde toeslaan. Ziekte en ongeluk kan iedereen treffen en er is geen enkele indicatie dat een geloofsovertuiging of religieuze handeling een en ander kan afwenden of verzachten. En er is geen hogere macht die zelfs de meest gruwelijke menselijke daden voorkomt of stopt. De wereldse geschiedenis toont dit keer op keer overtuigend aan. Er kan (naar mens-eigen maatstaven) geen zingevende reden aan het bestaan van deze wereld ten grondslag liggen.

Het accepteren van mysterie kan (valse) hoop en troost bieden. Hoop en troost die dan als zwak en karakterloos wordt afgedaan.

En daarbij, we zijn dan wel niet ons fysieke brein, maar waar ons brein is, daar zijn wij ook. En als dat brein beschadigd is, dan kan dat serieuze gevolgen voor het bewustzijns beleven hebben.

Een basishouding waarbij enkel toeval en materie wordt erkend zonder enige vorm van religie, metafysica en mysterie ligt dan heel erg voor de hand.

De vraag hoe het wezen van mensen te rijmen valt met noodlotstoeval en boze menselijke opzet is van een andere orde. Voor sommigen kan religie een zinvol verhouden aanreiken. Voor anderen is zo'n attitude ondenkbaar. Voor het bestaan van mysterie is dit niet relevant. Mysterie in de gedaante van er-zijn en handelende geest kan niet ontkend worden. En dit mysterie komt niet uit het volledig niets tevoorschijn. Er is een Bron van bewust handelen.

Mysterie afwijzen enkel en alleen om religie buiten boord te houden is een teken van gemakzucht, van een boven alle kritiek verheven zeker weten.

Als het bestaansmysterie wordt afgewezen moeten daarvoor gegronde redenen aangegeven worden.

---

²¹ Ref [15] pag. 29

²² Ref [15] pag. 32-33.

Schemergebied.

In het schemergebied wordt er weliswaar van uitgegaan dat de huidige natuurwetenschappen bewustzijn niet kunnen verklaren, maar is de oorsprong van bewustzijn niet het belangrijkste onderwerp van reflectie. De alleenheerschappij van het wetenschappelijk-materialistisch wereldbeeld wordt betwijfeld zonder daar metafysische consequenties aan te verbinden. Schrijver en columnist Bert Keizer²³ lijkt een typische representant te zijn. Keizer is van mening dat materiële reductie geen 'geestelijk leven' kan veroorzaken maar bekommert zich op geen enkele wijze om de oorzaak van dat 'geestelijk leven'. Hij is wars van religie en een 'eeuwig leven' gedachte en houdt het bij een 'niet weten'.

Mathematisch fysicus Roger Penrose en filosoof Thomas Nagel kunnen wellicht ook onder deze categorie geschaard worden.

Beiden geloven niet dat de huidige natuurwetenschappen alles bepalend zijn, tezelfdertijd hebben beiden hun hoop gevestigd op een nieuwe fysica.

Thomas Nagel²⁴ denkt aan een fysica met vooruitziende capaciteiten waarbij de variant met de meeste verscheidenheid in mogelijkheden wordt gerealiseerd, ongeveer in omgekeerde analogie met de warmteleer, die leert dat globaal gezien materie beweegt naar steeds grotere wanorde omdat globaal de (toekomstige) kans op wanorde zeer veel groter is dan de kans op orde.

Penrose²⁵ denkt aan een fysica met een niet berekenbare component. Een component die niet in wiskundige formules kan worden uitgedrukt.

Geen van beiden geeft een indicatie hoe zo'n nieuwe fysica er concreet uit zou kunnen zien.

Misschien valt ook Jolij in deze categorie. Jolij speculeert, in analogie met QM-uitkomsten, op een ruimte die bewustzijns-elementen bevat die al of niet verwerkelijkt kunnen worden.

In de visie binnen het schemergebied bestaat 'materie' in feite uit twee componenten. Er is stof die onderhevig is aan fysische wetmatigheid en er is op een of andere manier een hoedanigheid die tot bewustzijn aanleiding geeft.

Het gegeven dat de tweede component er-zijn in zich heeft en zo mensen tot mensen maakt, is reden daaraan het primaat toe te kennen.

Daarom is in de schemervisie de mens toch in de eerste plaats geest.

De mens is Geest

De uitspraak 'de mens is Geest' houdt in dit essay in dat geen pogingen worden gedaan de menselijke geest te beschrijven in wetenschappelijke termen als 'dimensies', 'fysische wetmatigheid', '(on)berekenbaarheid', '(on)waarschijnlijkheid' of 'tijd en ruimte'. Bewustzijn is van een fundamenteel andere orde.

Dit laat de mogelijkheid open dat 'kosmisch bewustzijn' van onkenbare aard interacties met materie aangaat door die materie te manipuleren.

Representanten van deze visie zijn onder meer Kurt Gödel²⁶, John Polkinghorne en uiteraard Karl Rahner.

De conclusies in dit essay zijn het meest in lijn met het standpunt dat de mens geest is, omdat wordt beargumenteerd dat voor de bewuste menselijke geest geen materiële wetmatigheid en geen materieel ontstaan kan worden aangegeven, terwijl niettemin deze geest de externe wereldse omgeving welbewust door gerichte fysieke aansturing kan beïnvloeden.

Deze aansturing is niet in wetenschappelijk meetbare tegenspraak met fysische wetmatigheid, maar leidt cumulatief wel tot heel onwaarschijnlijke uitkomsten. Er wordt een bewust voorzien pad gevolgd.

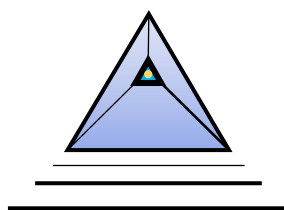
²³ Ref [15] pag. 32-33.

²⁴ Ref [10] pag. 90-93

²⁵ Ref [11]

²⁶ Voor een beschrijving van de Religieuze en filosofische ideeën van Gödel zie [Kurt Gödel - Wikipedia](#).

XI. Epiloog: De Bron van menselijke geest

Het menselijk handelen kan niet beschreven worden door enkel fysische wetmatigheid. Het besef van het er-zijn met als consequentie bewust menselijk handelen leidt tot gebeurtenissen die onverklaarbaar zijn vanuit natuurwetenschappelijk perspectief.

Als ultieme oorzaak voor zulk menselijk gedrag is de Bron van menselijke geest ontwaard.

Aard en wezen van de Bron blijven verborgen omdat de Bron achter het besef van er-zijn verscholen gaat. Voorafgaand aan er-zijn is er de afgrond zonder bodem, zonder einder en zonder toegang. De Bron is mysterie.

Niettegenstaande deze ontoegankelijkheid is het misschien toch mogelijk met enige mate van vertrouwen over de Bron uitspraken te doen.

De Bron brengt er-zijn voort. Ware er geen er-zijn, dan zou er geen ervaren en geen weten zijn. Dan had er even goed niets kunnen zijn. Dan was er ook niets. Daarom is de Bron eerste en laatste. De Bron gaat aan alles vooraf. Niets kan aan de Bron voorbijgaan. De Bron is grootste en kleinste. De Bron is peilloos. De Bron is binnen en boven al wat is. Er is niets buiten de Bron.

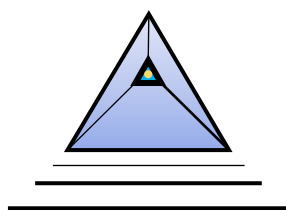
De Bron is middels er-zijn oorzaak van natuurwetenschappelijk onverklaarbaar menselijk handelen. De Bron onttrekt zich als zodanig aan fysische wetmatigheid. Begrippen als oorzaak en gevolg en tijd en ruimte zoals die gelden in de materiële wereld, hebben voor de Bron geen of een geheel andere betekenis. Dit relativeert lineaire tijd en specifieke plaatsaanduiding en komt tot uitdrukking in poëtische uitspraken als “was, is en zal zijn: wat waarlijk is, is altijd geweest en zal altijd zijn.” Hier en nu is van alle tijd en plaats.

De Bron kan niet gekend worden en kan dus niet bij naam genoemd worden op een manier die menselijke betekenisgeving impliceert. In die zin is zelfs de naam Bron ‘verafgoding’. Er is dus reden om conform Hebreeuws gebruik de klinker weg te laten en de Bron aan te duiden met Brn. Een betekenisloosheid die alle betekenissen omvat.

Het bestaan van de Bron is een vermoeden. Door het er-zijn kan een Bron bevroed worden.

Als in dat vermoeden vertrouwen wordt gesteld, is in de Bron het wezen van de mens bevat. In poëtische termen: “de Weg, de Waarheid en het Leven”.

Appendix I: Meta-beweging in het denken - Wiskunde

In sectie V “Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen” is geconstateerd dat tijdens een waarneming het waargenomene wordt overstegen, waardoor de waarnemer zichzelf gewaarwordt en een context afhankelijke betekenis wordt toegekend aan wat wordt gezien. De meta-beweging ligt ten grondslag aan elke bewuste waarneming.

In deze sectie ligt de nadruk op het denken. Waarnemen wat wordt gedacht. Speelt tijdens doelbewust denken een soortgelijk meta principe een rol? Het doelbewust denken is hier ingeperkt tot wiskundig denken. Over wiskundig denken is al veel nagedacht. Vooral Roger Penrose heeft er uitgebreid over gepubliceerd²⁷. In het artikel²⁸ van Penrose staan zijn belangrijkste conclusies geformuleerd. De wiskundig argumentatie in dat artikel is technisch en is gebaseerd op Gödels onvolledigheidsstellingen voor formele systemen. Maar de intuïtie, de overtuiging van Penrose is eigenlijk een andere. Penrose is ervan overtuigd dat mathematisch inzicht noodzakelijk is om wiskunde te kunnen bedrijven en dat het er-zijn besef, ‘awareness’, daaraan ten grondslag ligt. Deze overtuiging is in overeenstemming met de implicaties van de meta-beweging.

Het is geen voorwaarde zelf actief wiskundige te zijn om conclusies te kunnen trekken over aspecten van wiskundig denken. Het volstaat te kijken naar het arsenaal aan gereedschappen en strategieën die wiskundigen in de loop van de tijd hebben ontwikkeld²⁹.

Het beoefenen van wiskunde kan worden beschouwd als een mens intern scenario. Dus kan ook hier de vraag worden gesteld of een louter materieel proces hieraan ten grondslag kan liggen.

In subsectie “Meta-beweging en Betekenis” in sectie V “Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen” is het begrip ‘concept’ opgevoerd als betekenis die is losgemaakt van de entiteiten waar het in eerste instantie mee geassocieerd werd. Misschien kan wiskunde worden gedefinieerd als een spel van begrippen en concepten die betrekking hebben getallen en structuren van alle mogelijke aard.

Aan combinaties van getallen en structuren kan een veelheid van betekenissen en concepten worden toegekend. Door de context te verdiepen en te verbreden stapelt de wiskundige betekenis op betekenis en concept op concept, waardoor andere, veelal diepere inzichten ontdekt worden. In (vrijwel) elk concreet geval vindt de mathematicus door inzicht in de vraagstelling een oplossingsrichting. Dit is een voortdurend proces van wiskundig ‘meta gaan’, in overeenstemming met de meta-beweging bij elke bewuste waarneming.

Een materieel proces kan hiervan niet de basis zijn. Zou de mathematische meta-beweging berekenbaar zijn, dan liggen er algoritmes aan ten grondslag. Met die algoritmes zouden dan bewijsconstructies gevonden kunnen worden voor zo’n beetje elk concreet mathematisch probleem dat ooit kan opdoemen. Dit veronderstelt een materieel vooruitzien dat niet te verenigen is met het materieel-wetenschappelijke wereldbeeld. In dit wereldbeeld wordt niets voorzien maar wordt alleen fysische wetmatigheid gevolgd. Dit kan geen generieke bewijsfabriek overleveren. Zo’n bewijsfabriek is, zoals aangetoond door de onvolledigheidsstellingen van Gödel, voor eindige systemen sowieso niet mogelijk.

De conclusie is dat de mathematische meta-beweging niet berekenbaar kan zijn.

Deze conclusie wordt versterkt door de observatie dat inzicht in het onderwerp van studie, inzicht in de oplossingsstrategie, aan het formuleren van die strategie voorafgaat. Het is gezien voordat het wordt uitgeschreven. Het inzicht gaat aan het communiceren van het resultaat vooraf. De wiskundige communicatie preciseert en formaliseert het resultaat van inzicht. Zoals een hormoonstofje de beleving niet is, zo is de wiskundige formulering het wiskundige inzicht niet. En, wiskundige inzichten worden ontdekt alsof uit een onuitputtelijke bron van wiskundige waarheden wordt geput. En die inzichten zijn voor elke wiskundig hetzelfde evenals de bijbehorende

---

²⁷ Refs [11], [12] en [13]

²⁸ Refs [11]

²⁹ Om een indruk te krijgen van de veelheid van problemen en de diversiteit in oplossingsstrategieën zie de site: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_theorems.

Meer dan een zweem van Mysterie

waarheidsclaims. Er zijn geen twee waarheden voor een en hetzelfde inzicht. Levenloos causaal voortbewegende materie is niet in staat onaantastbare waarheid claims te produceren. Ook dit is een gevolg van de onvolledigheidsstellingen van Gödel.

Wiskunde bedrijven betekent bewust-denkend betekenisvol inzicht verwerven in een myriade van vormen van getallen en structuren. De Meta-beweging, het onuitputtelijk overstijgend inzicht verwerven, is hiervoor een noodzakelijke voorwaarde.

Er zijn vele vormen van bewust denken. Wiskundig denken is gestructureerd en kan daarom onderwerp zijn van analyse. Andere vormen van bewuste mentale activiteit, zoals teksten schrijven, muziek componeren of schilder- beeldhouwwerk produceren, lenen zich er minder makkelijk voor. Maar ook dan is de meta-beweging een onmisbare voorwaarde omdat voor alle creatief denken, bij elke creatieve activiteit, een betekenisvol overstijgend inzicht vereist is.

Appendix II: Naturalisme versus Transcendentie

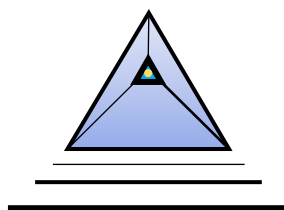
Naturalisme versus Transcendentie in scenario: "Een ontmoeting" 48

Een argumentatie voor het transcendente standpunt 48

Een argumentatie voor het naturalistische standpunt 49

Een weerlegging van het naturalistische standpunt 50

Naturalisme versus Transcendentie 53

Naturalisme versus Transcendentie in scenario: "Een ontmoeting"

Om de uitgangspunten en aannames vast te leggen worden een aantal begrippen gedefinieerd.

== Materie wordt als volgt gedefinieerd (het teken == geeft een equivalentie weer):
Materie == materiële fysische wetmatigheid == fysische wetmatigheid == dat deel van al wat bestaat, dat door wiskundige vergelijkingen beschreven kan worden.

== De naturalistische verklaring van scenario "Een ontmoeting" is hier als volgt begrepen:
Er is door de evolutie complexiteit op complexiteit gestapeld. Scenario "Een ontmoeting" is binnen dat veelvormige complex een interactief gebeuren tussen twee 'entiteiten', twee personen, dat voor beiden leidt tot een samenstel van (brein)materie dat modelmatig functioneert als een computerprogramma en in het brein wordt opgeslagen. Dat 'programma' wordt vervolgens op het gewenste tijdstip, bv. door het aflopen van een 'wekker', uitgevoerd, wat leidt tot de vervolg ontmoeting.

Het resultaat, de uiteindelijke ontmoeting, lijkt bizar maar is vanuit de modelmatige 'programma' visie toch helemaal verklaarbaar.

De ervaring van bewuste beïnvloeding die de ontmoeting vergezelt, is in deze visie een illusie.

== Het transcendente standpunt met betrekking tot scenario "Een ontmoeting" is:
In scenario "Een ontmoeting" wordt materie door immateriële geest beïnvloed.

De volgende twee paragrafen geven argumenten voor het transcendente en het naturalistische standpunt.

Een argumentatie voor het transcendente standpunt

In het menselijk handelen zijn er de stadia Zien, Vooruitzien, Beslissen en Uitvoeren. Tijdens al deze stadia 'overziet', transcendeert de mens materie. Tijdens al deze stadia worden brein toestanden ('geestestoestanden') gerealiseerd die onverklaarbaar zijn als enkel en alleen materiële fysische wetmatigheid in ogenschouw wordt genomen. Dit kan als volgt worden beargumenteerd:
= Voor de stadia Zien en Vooruitzien is het algemene verschijnsel meta-beweging voldoende argumentatie. In elke waarneming gaat een mens meta. De mens neemt een object altijd in overschouwende, overstijgende, context gewaar. Aan die context zijn geen grenzen gesteld en betekenis kan naar believen flexibel worden toegekend. Dit is een menselijke eigenschap waarover eenieder beschikt en die bij voortduring wordt toegepast. In sectie V "Het menselijk waarnemen: Een uniek menselijk vermogen" is de meta-beweging uitgebreid beschreven.

De meta-beweging kan geen materiële oorsprong hebben. Wanneer er enkel materiële fysische wetmatigheid is, is het niet mogelijk dat voor alle mogelijk waarnemingen die zich kunnen voordoen betekenisvolle overstijgende context ontstaat. Materiële fysische wetmatigheid heeft geen notie van context, concept en betekenis, maar zit gevangen binnen de strikte grenzen die de wetmatigheid stelt.

In elke gewaarwording wordt een toestand bereikt die het waargenome duidt. In het kennen, het weten, van context en betekenis overstijgt het brein materie.

Dus: In de stadia Zien en Vooruitzien beïnvloedt een immateriële werkelijkheid materie.

= Het Beslis stadium lift met voorgaande observaties mee omdat dit stadium elementen van de stadia Zien en Vooruitzien combineert met allerlei andere connotaties en overwegingen.

Een Terzijde:

Het darwinisme speelt in deze argumentatie geen rol. Het menselijk brein van nu wordt eenvoudigweg als een gegeven beschouwd. Het voorgaande is een beschrijving van de wijze waarop zo'n brein in het hier en nu werkt. Zie ook sectie "Darwinistische evolutie en handelende geest". De argumentatie op basis van de meta-beweging is een ontkenning van de aanname dat een probleem zomaar verdwijnt door het op te delen in heel kleine stapjes die ieder op zich vanzelfsprekend zouden zijn. Dawkins gebruikt deze aanname in z'n welbekende metafoor van de geleidelijk klimmende heuvel tot aan de schijnbaar onoverbrugbare afgrond 'aan de andere kant'. De ontoereikendheid van deze aanname blijkt uit het menselijk denk- en betekenis-toekenningsvermogen. De 'creaties' die mensen door denkkraft, geesteskracht, tevoorschijn brengen kunnen niet worden onderverdeeld. Elk klein stapje hierin is een wonder op zich.

= Het transcendente argument voor de Uitvoeringsfase is gebaseerd op de mogelijkheid tot voorspellen, tot voorzien en daar vervolgens gericht naar te handelen. De mens springt mentaal naar een punt in de toekomst en zorgt er vervolgens voor dat zo'n punt daadwerkelijk bereikt wordt door (brein) materie gevoeglijk in beweging te zetten.

Materiële wetmatigheid doet uit zichzelf geen enkele voorspelling. Elke voorspelling voor een toekomstig tijdstip moet expliciet berekend worden vanuit de materiële toestand van nu. Zo'n berekening is binnen een fysisch materieel kader in z'n algemeenheid een onmogelijke taak. Hiervoor kunnen twee redenen worden aangevoerd.

(1) Wanneer wordt gekeken naar de algemene, volledige werkelijkheid van nu en niet naar zeer specifieke speciale gevallen, zoals bijvoorbeeld natuurkundige botsingsexperimenten, schuivende tektonische platen en weersvoorspellingen, is het onmogelijk zo'n berekening met enige mate van precisie uit te voeren, vooral wanneer het tijdstip waarvoor een voorspelling wordt gedaan ver in de toekomst ligt.

(2) De tweede reden is fundamenteeler. Een berekening voor de toekomst beïnvloedt die toekomst op een manier die door die berekening zelf onmogelijk kan worden voorzien. Zo'n berekening herschikt de materiële toestand van het moment van start van berekening op dan nog onbekende wijze. Op een andere manier gezegd: De berekening zelf is een dynamisch deel van hetgeen er berekend wordt. Daar kan zo'n berekening geen rekening mee houden.

De conclusie kan alleen maar zijn dat binnen een materieel wereldbeeld een voorspelling zoals die wordt gedaan in scenario "Een ontmoeting" feitelijk onmogelijk is. Mensen doen dagelijks dergelijke voorspellingen met een hoge mate van waarschijnlijkheid. Een materieel georiënteerd wereldbeeld kan dus geen model zijn van de werkelijkheid.

Een argumentatie voor het naturalistische standpunt

De argumentatie ten faveure van het transcendente standpunt is heel algemeen. Het bevat geen elementen die specifiek van toepassing zijn op scenario "Een ontmoeting". De naturalistische verklaring van scenario "Een ontmoeting" is specifiek en heeft in het bijzonder betrekking op de Uitvoeringsfase. Voor die Uitvoeringsfase wordt hier een modelmatig 'uitvoeringsprogramma' opgevoerd.

Om de naturalistische argumentatie te structureren worden een aantal tijdstippen gedefinieerd:

Op tijdstip $T_{\text{Start-Uitvoering}}$ start de uitvoering van het besluit elkaar over een zeker tijd T te ontmoeten. In computer termen: Timer(T) 'loopt af'. Op tijdstip $T_{\text{Eind-Uitvoering}}$ is de afspraak daadwerkelijk gerealiseerd.

Omdat een timer T (met allerlei ter zake doende gegevens) geïntroduceerd is, is de waarde van T niet van belang.

Appendix II: Naturalisme versus Transcendentie

Het interessante tijdvenster is: $T_{\text{Eind-Uitvoering}} - T_{\text{Start-Uitvoering}}$. Hoe het tot het plan van uitvoering heeft kunnen komen blijft hier vooralsnog buiten beschouwing. Dat is het terrein van de voorafgaande stadia Zien, Vooruitzien en Beslissen. De situatie op $T_{\text{Start-Uitvoering}}$ is zoals ze is.

Binnen het naturalistische standpunt kan worden beargumenteerd dat een 'breinprogramma', dat z'n vorm krijgt op of vanaf $T_{\text{Start-Uitvoering}}$, de uitvoering bepaalt zonder dat er iets 'vreemds' aan de hand zou hoeven te zijn.

Zo'n redenering kan er als volgt uit zien:

1. In het brein van beide participanten van de ontmoeting is op $T_{\text{Start-Uitvoering}}$ een complex 'programma' opgeslagen met een volledig beeld van de relevante brein onderdelen en een volledig inzicht in de acties die op relevante tijdstippen in de buitenwereld moeten worden uitgevoerd.
2. De buitenwereld heeft hier geen enkele weet van en is blind voor welk 'breinprogramma' dan ook, maar heeft wel de handvatten om, in ieder geval in principe, de afspraak te doen slagen.
3. Om de afspraak te doen slagen moeten de handvatten op het juiste tijdstip en op de juiste wijze in beweging worden gebracht.
4. Dit is specifieke materie in beweging en vindt z'n startpunt in het brein. De juiste materie in het brein wordt in beweging gebracht door het 'breinprogramma'.
5. Dus, als het 'breinprogramma' een exact beeld heeft van de uitvoeringscapaciteiten van het brein en de handvatten van de buitenwereld kent, kan de afspraak worden gerealiseerd.

Gegeven deze modelmatige opzet lijkt er dus niets mysterieus aan de hand te zijn.

Een weerlegging van het naturalistische standpunt

In dit model is het mysterieuze merkbaar tijdens de compositiefase van het 'breinprogramma'. De voorspelling dat er op tijdstip $T_{\text{Eind-Uitvoering}}$ iets moet gebeuren wordt vóór tijdstip $T_{\text{Start-Uitvoering}}$ genomen. In die eerdere fase wordt (wel degelijk) materie gericht beïnvloed. Breinmaterie die bij de uitvoering betrokken is, moet tijdens die eerdere compositiefase specifiek worden vormgegeven om als zodanig het juiste breinprogramma te implementeren. 'Ergens' gedurende dit vormgevende proces stijgt materie boven zichzelf uit om zich te voegen naar het gewenste resultaat.

Want:

Het uitvoeringsprogramma weet van de hoed en de rand. Maar dat is het uitvoeringsprogramma 'verteld' door het 'programma' dat dat uitvoeringsprogramma heeft vormgegeven.

Hoe 'weet' dat vormgevende programma wat er gedaan moet worden? Weer een ander programma? Er kan geen specifiek nog eerder (modelmatig) 'breinprogramma' aan het hiervoor beschreven vormgevende 'programma' voorafgaan. Zo'n procedure leidt tot oneindige regressie zoals beschreven in de volgende Terzijde.

Een algemeen vormgevend 'programma' is ook niet voorstelbaar. Hoe zou zo'n programma, een programma dat de bijzondere eigenschap heeft voor alle mogelijke toekomstige menselijke scenario's het juiste breinprogramma te implementeren, kunnen bestaan? Hoe zou zo'n programma weten kunnen hebben van de toekomst? Zie in dit verband ook subsectie "Darwinistische evolutie en handelende geest" in sectie VIII "Geest en Wetenschap".

Waar, en hoe, wordt het besluit genomen dat op tijdstip $T_{\text{Start-Uitvoering}}$ begonnen moet worden de afspraak te realiseren. Niet nu meteen, nu in het heden, maar pas later, op dat latere tijdstip. En die realisatie op dat latere tijdstip heeft een hoge mate van waarschijnlijkheid.

Ergens schuilt mysterie.

Voorstanders van het darwinisme zouden kunnen aanvoeren dat de besluitvorming besloten ligt in de onvoorstelbare grote complexiteit van het brein. Dat complexe brein bevat onder meer een beeld van de wereld en wordt getriggerd door de onverwachte gebeurtenis van de ontmoeting. Daardoor worden breinstructuren geactiveerd die leiden tot het besluit van de ontmoeting en, te zijner tijd, tot het activeren van aansturende brein onderdelen.

Deze redentatie is gebaseerd op fysische wetmatigheid. Binnen een deterministisch kader waarbij alle toekomst vastligt en bewust menselijke overwegingen een illusie zijn, snijdt deze redenering hout. Maar het is niet op voorhand duidelijk, misschien is het zelfs wel onmogelijk, dat deze redentatie van toepassing kan zijn wanneer de wereld niet deterministisch is en toeval een rol speelt. Als het 'toeval' bestaat uit ongestructureerde ruis gaat het fysisch wetmatige standpunt misschien ook op, maar ook dan is er geen invloed van bewust menselijke overwegingen en is de wereld in feite deterministisch of heeft een 'Alles is Toeval' karakter. Zie sectie VIII "Geest en Wetenschap".

Als de wereld niet deterministisch is en geen 'Alles is Toeval' karakter heeft, moet materie op enigerlei wijze boven zichzelf uitstijgen om toekomst voorspellende menselijke scenario's mogelijk te maken. Conform de funderende aanname in dit essay is een meta-beweging met het er-zijn besef hiervoor een noodzakelijke voorwaarde. Zie subsectie "Geest en Materie" in sectie VI "De Mens in Ogenenschouw: De menselijke Geest".

Overigens, ook als de wereld deterministisch is, is het vreemd dat er scenario-specifieke toekomstvoorspellingen gedaan kunnen worden. Maar die voorspellingen zitten dan in het deterministische traject ingebakken, inclusief alle daarbij behorende menselijke overwegingen.

Een Terzijde:

De veelomvattendheid, de draagwijdte, van de wezensvraag 'hoe komt vooruitziend menselijk handelen tot stand?' komt aan de oppervlakte aan de hand van onderstaande vraag-en-antwoord keten.

== Hoe kun je een toekomstige gebeurtenis met zekerheid voorspellen?

Door te weten wat de uitkomst is.

== Hoe weet je zeker wat de uitkomst is?

Door de uitkomst vooraf zo te bepalen.

== Hoe bepaal je de uitkomst?

Door de handelingen te verrichten die de uitkomst vastleggen.

== Hoe verricht je de handelingen die de uitkomst vastleggen?

Door de juiste handelingen in de buitenwereld uit te voeren.

== Hoe verricht je de juiste handelingen in de buitenwereld?

Biologie: Er is hersenmaterie die volledig geïnformeerd is. Die hersenmaterie, het aansturende complex, zendt op het gewenste moment zenuwpulsjes naar spieren in ledematen die de buitenwereld kunnen beïnvloeden. En dat complex doet dat op zo'n manier dat alles precies naar wens verloopt.

Iets anders geformuleerd: Materie in de hersenen is in een toestand gebracht zodanig dat op het juiste moment de juiste dingen worden gedaan.

Appendix II: Naturalisme versus Transcendentie

== Hoe komt die hersenmaterie in die toestand?

Er is andere, of dezelfde, hersenmaterie die het aansturende complex in de juiste toestand brengt.

== Hoe komt die 'andere, of dezelfde, hersenmaterie' aan de informatie dat te kunnen en te doen?

Er is daaraan voorafgaande andere, of dezelfde, hersenmaterie die de 'andere, of dezelfde, hersenmaterie' die informatie verstrekt.

== Hoe komt die "daaraan voorafgaande andere, of dezelfde, hersen materie die de 'andere, of dezelfde, hersenmaterie' die informatie verstrekt" aan de informatie dat te kunnen en te doen?

Er is daaraan voorafgaande andere, of dezelfde, hersen materie die de "daaraan voorafgaande andere, of dezelfde, hersen materie die de 'andere, of dezelfde, hersenmaterie' die informatie verstrekt" die informatie verstrekt.

== Hoe komt die "'daaraan voorafgaande andere, of dezelfde, hersen materie die de "daaraan voorafgaande andere, of dezelfde, hersen materie die de 'andere, of dezelfde, hersenmaterie' die informatie verstrekt" die informatie verstrekt'" aan de informatie dat te kunnen en te doen?

Er is, ... Er is, ... Ad Infinitum

Dit wordt een 'gebed zonder eind'. Deze keten van herleidingen duidt erop dat het binnen een materieel kader weleens een onmogelijke taak kan zijn een beslis procedure, een wilsact, een fysieke plek te geven.

Het lijkt erop dat niet, of nooit, exact valt aan te geven waar hoe en wanneer de juiste informatie om tot actie over te gaan beschikbaar komt.

Er lijkt bij menselijke handelingen sprake te zijn van een oneindige keten die momentaan ontstaat en op onbegrijpelijke wijze op datzelfde moment tot een oplossing komt. Een momentaan 'Droste-effect' dat tot resultaat leidt. Een oneindige regressie, niet terug in de tijd maar op ditzelfde ogenblik.

Er wordt in de toekomst gekeken. Er wordt besloten. Dat besluit dient ten uitvoer te worden gebracht. Binnen een louter materiele omgeving lijkt het onmogelijk zo'n traject vorm te geven, tenzij er in het brein 'a-priori' structuren aanwezig zijn die zo'n procedure implementeren.

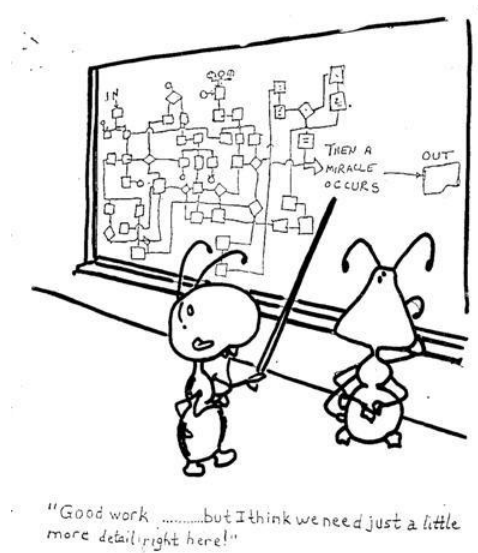
Maar hoe kunnen zulke structuren bestaan voor toekomstige situaties die in het hier en nu geen pendant hebben. Hoe kunnen zulke structuren bestaan voor een realisatie in de toekomst waarvoor in het heden in sommige gevallen zelfs nog geen woorden zijn aan te wijzen. Hoe kunnen zulke structuren gevonden worden voor paden die, voor dat ze worden geïmplementeerd, aan niemand bekend zijn zoals bij voorbeeld in het geval van een ontdekking door een wiskundige.

Het zwakke punt in deze redenering is natuurlijk dat een model wordt gehanteerd, en vervolgens onderuitgehaald, dat wellicht door vrijwel niemand op die manier wordt aangehangen. Dit is alleszins mogelijk.

Toch is met deze observatie is niet het laatste woord gezegd. Als dan bovenstaande argumentatie geen hout snijdt, is het aan de verdedigers van het fysisch naturalisme om aan te geven, of in ieder geval aannemelijk te maken, hoe een valide model er dan wel uit zou kunnen zien.

De 'transcendentist' houdt staande dat een dergelijk model niet bestaat, niet kan bestaan.

Een en ander wordt fraai tot uitdrukking gebracht in onderstaande cartoon. Zij het dat het 'mirakel' van het brein niet aan het eind zit, maar schuilt in het proces op een wijze die niet materieel-mechanistisch kan worden beschreven.

Naturalisme versus Transcendentie

Niettemin blijft de vraag rondzingen waarom een dergelijk 'meta-breinprogramma /structuur' niet zou kunnen bestaan.

Het uiteindelijke antwoord kan alleen maar zijn dat een dergelijke mechanistische beschrijving nooit een antwoord kan geven op typisch menselijke eigenschappen als de mogelijkheid tot ervaren, het vermogen betekenis te zien en toe te kennen, het vermogen concepten te hanteren, het vermogen naar de toekomst te denken en het vermogen om te oordelen, goed en kwaad, mooi en lelijk, redelijk en onredelijk.

Voor elk concreet individueel geval zal altijd wel een, veelal heel onwaarschijnlijk, geitenpaadje te vinden te zijn. Maar in z'n algemeenheid is een beschrijving van een mechanistisch 'meta-breinprogramma /structuur' niet mogelijk.

Een mechanistisch programma kan nooit een mens beschrijven.

Maar, uit deze korte naturalistische analyse blijkt tevens dat die conclusie, die toch wel onontkoombaar is, vanuit die naturalistische analyse zelf niet onomstotelijk is af te leiden.

Als je de transcendente werkelijkheid wilt verdedigen moet je je niet exclusief inlaten met puur fysisch materiële procedures.

Het antwoord op de vraag: "Hoe zou zo'n programma, een programma dat de bijzondere eigenschap heeft voor alle mogelijke menselijke scenario's, inclusief toekomstige scenario's, het juiste 'breinprogramma' te implementeren, kunnen bestaan?" zal simpelweg zijn: Evolutie. Darwinistische evolutie. Klaar.

Dat alles wat exclusief menselijk is dan buiten beschouwing blijft en dat op een of andere manier een loopje wordt genomen met het adagium dat darwinisme blind is en niet naar de toekomst kijkt, zal de materialist niet deren. Dat is dan onderdeel van buitengewone complexiteit en 'deep time', een gevolg van evolutie, darwinistische evolutie. Al de genoemde zgn. menselijke eigenschappen, alle zgn. ongerijmdheden, borrelen dan als vanzelf op. Volgens de materialist.

Om mysterie in menselijk handelen aan te tonen is een specifiek menselijke helikopter-blik noodzakelijk. Een helikopter-blik die alleen maar aan mensen is voorbehouden. Zich verliezen in fysisch materieel detail is een moeras waaruit het moeilijk ontsnappen blijkt.

Appendix II: Naturalisme versus Transcendentie

Emily Dickinson geeft in haar gedicht een samenvatting:

De naturalist redeneert vanuit de grond, vanuit een veronderstelde basis. Die basis zegt dat evolutie ons tot hier heeft gebracht, tot deze, onze, werkelijkheid. Een werkelijkheid die zich vandaaruit ontvouwt conform natuurlijke wetmatigheid.

Maar, de ware werkelijkheid overstijgt die wetmatigheid. Dat wordt (bv.) in sectie "De mens die Ziet" onomstotelijk aangetoond.

Transcendentie leidt tot voorspellende kracht terwijl de essentie van naturalisme toeval is.

Er is binnen naturalisme geen vooruitzien en het verwerkelijken van voorzien toekomstig gebeuren.

Het 'ken' vermogen van mensen -in de breedste zin van het woord- impliceert onontkoombaar transcendentie.

Naturalisme versus Transcendentie is misschien een keuze zoals weergegeven in het onderstaande ambigue plaatje: Wat wil je zien? De oude vrouw (Transcendentie) of de jonge vrouw (Darwinisme, naturalisme).

De oude vrouw is wijs, de jonge vrouw verleidelijk.

Maar: Darwinisme is onbewezen en kan wellicht weerlegd worden. Transcendentie kan niet weerlegd worden. Transcendentie is onontkoombaar.

Definities

In deze sectie worden een aantal begrippen gedefinieerd die met mens, materie en mysterie in verband kunnen worden gebracht.

Bewust Bewustzijn	De mens is bewust of bij bewustzijn als <i>er-zijn</i> ervaren wordt, al of niet in combinatie met bewust denken of handelen (<i>geest</i>).
Brein	Het brein is het fysieke orgaan in de schedel dat het denk- en beslisvermogen herbergt. Het brein voegt alle prikkels, zowel interne als externe, tezamen tot een coherent geheel. Het <i>bewustzijn</i> wordt verondersteld zich in het brein te bevinden.
Bron	De Bron is 'zijn' dat voorafgaat aan alle particuliere <i>er-zijn</i> . Er ligt geen berekenbare <i>materiële</i> toestand aan ten grondslag.
Er-zijn	Het er-zijn is een toestand van besef van het eigen persoonlijke bestaan. Het is de grond van het momentane menselijke <i>bewustzijn</i> en van (bewust) menselijk handelen (<i>geest</i>). Er ligt geen berekenbare <i>materiële</i> toestand aan ten grondslag.
Geest	Geest, of de geest, is de component van handelend vermogen waarvoor geen <i>materiële</i> basis kan worden gevonden. De geest is in tegenstelling tot het <i>er-zijn</i> denkend en handelend . Zoals in "de geest is vaardig".
Materie	Materie is datgene dat door middel van wiskundige vergelijkingen beschreven kan worden. Materie is daardoor in principe berekenbaar.

Referenties

1. Barrow John D. & Tipler Frank J., 'The Anthropic Cosmological Principle', 1986, Oxford University Press
2. Berlinski David, 'The deniable Darwin & Other Essays', 2009, Discovery Institute
3. Dawkins Richard, 'The God Delusion', 2006, Houghton Mifflin
4. Dennett Daniel C., 'Darwin's Dangerous Idea', 1995, Simon & Schuster
5. Jolij Jacob, 'Wat is bewustzijn nou eigenlijk – Een prikkelende zoektocht van neurobiologie tot parapsychologie', 2020, Nieuw Amsterdam
6. Keizer Bert, 'Waar blijft de Ziel', 2012, Lemniscaat
7. Landsman Klaas, 'Geloof en wetenschap (vier vragen uit de Nationale Wetenschapsagenda)', 2020, zie <https://www.math.ru.nl/~landsman/popular.html>
8. Mayr Ernst 'Darwin's Influence on Modern Thought' in *Scientific American*, July, 2000 [abridged– 2000words] – an ideological revolution
9. Meester Ronald, 'Arrogant – Waarom wetenschappers vaak minder weten dan ze denken', 2014, Ten Have
10. Nagel Thomas, *Mind & Cosmos – 'Why the Materialist Neo-Darwinian Conception of Nature is almost certainly False'*, 2012, Oxford University Press
11. Penrose Roger, 'On Understanding Understanding', 1997, International Studies in the Philosophy of Science
12. Penrose Roger, 'Shadows of the Mind – A Search for the missing Science of Consciousness', 1994, Oxford University Press
13. Penrose Roger, 'The Emperor's New Mind – Concerning Computers, minds, and the laws of Physics', 1989, Oxford University Press
14. Polkinghorne John, *Science and Religion in Quest of Truth*, 2001, Yale University Press
15. Rahner Karl, *Foundations of Christian Faith – An Introduction to the Idea of Christianity*, 1978, The Crossroad Publishing Company
16. Saris Frans, 'Darwin meets Einstein – On the Meaning of Science', 2009, Amsterdam University Press
17. Suarez Antoine, 'Quantum randomness can be controlled by free will -a consequence of the before-before experiment', 2009, arXiv:0804.0871v2 [quant-ph]
18. Swaab Dick, *Wij zijn ons Brein – van Baarmoeder tot Alzheimer*, 2010, Contact

19. 't Hooft Gerard, 'On the free-will postulate in quantum mechanics', 2009, arXiv:quant-ph/0701097
20. 't Hooft Gerard, 'The Cellular Automation Interpretation of Quantum Mechanics', 2016, Springer Open
21. Veltman Martinus, 'Speculaties en fantasieën over de oorsprong van de materie', in: Korteweg, N (red. 20024) *De oorsprong over het ontstaan van het leven en alles eromheen*, Amsterdam, Boom

Dit essay gaat over een mysterie. En dit essay heeft een doel. Het doel is het onverklaarbare mysterie van het bewuste bestaan een plaats te geven. De wetenschap kan dat mysterie niet wegverklaren, ook al pretendeert die wetenschap vaak dat ze dat wel kan. Het mysterie is er en opent daarmee uitzicht, uitzicht op een andere werkelijkheid. In dit essay wordt gepoogd die werkelijkheid, de waarachtigheid van het Mysterie, voor het voetlicht te brengen.

Alweer enige tijd geleden ging in een café in Delft het gesprek over de vraag of het darwinisme in staat is de complexiteit en diepte van in het bijzonder het menselijk bestaan te verklaren. Op een gegeven moment werd me gevraagd: "Hoe denk jij er dan over". Mijn antwoord: "Er hangt toch wel een zweem van mysterie omheen."

Er viel een stilte, een moment van aandacht. Alsof dat mysterie zich even liet merken. Alsof er twijfel oprees.

Twijfel aan de alleenheerschappij van de natuurwetenschappen. Twijfel aan de absoluteheid van het materiële wereldbeeld dat momenteel in de (Westerse) wereld zo overheersend is. Twijfel doordat een zweem van mysterie ontwaard werd.

Als dit essay deze twijfel oproept bij sceptici, is dat een vervolg van de discussie die ooit in dat café in Delft werd gevoerd en heeft het essay z'n doel bereikt. En daar hoop ik op.

